

TAMPEREEN KESKUSPALOASEMA

RAKENNUSHISTORIASELVITYS



TAMPEREEN KESKUSPALOASEMAN RAKENNUSHISTORIASELVITYS
HUHTIKUU 2020

TILAAJA: Tampereen Tilapalvelut Oy

SELVITYKSEN LAATIJA: Arkkitehdit MY
Laatinut: Ella Salminen, arkkitehti SAFA
Tarkastanut: Antti Moisala, arkkitehti SAFA
Taittanut: Olli Laine, TkK

Kannen kuva: Perspektiivipiirros Keskuspaloasemasta Pellavatehtaankadulta, Arkkitehti Wivi Lönn 1907. Värivedos, Eiri-print 2004. PPK.

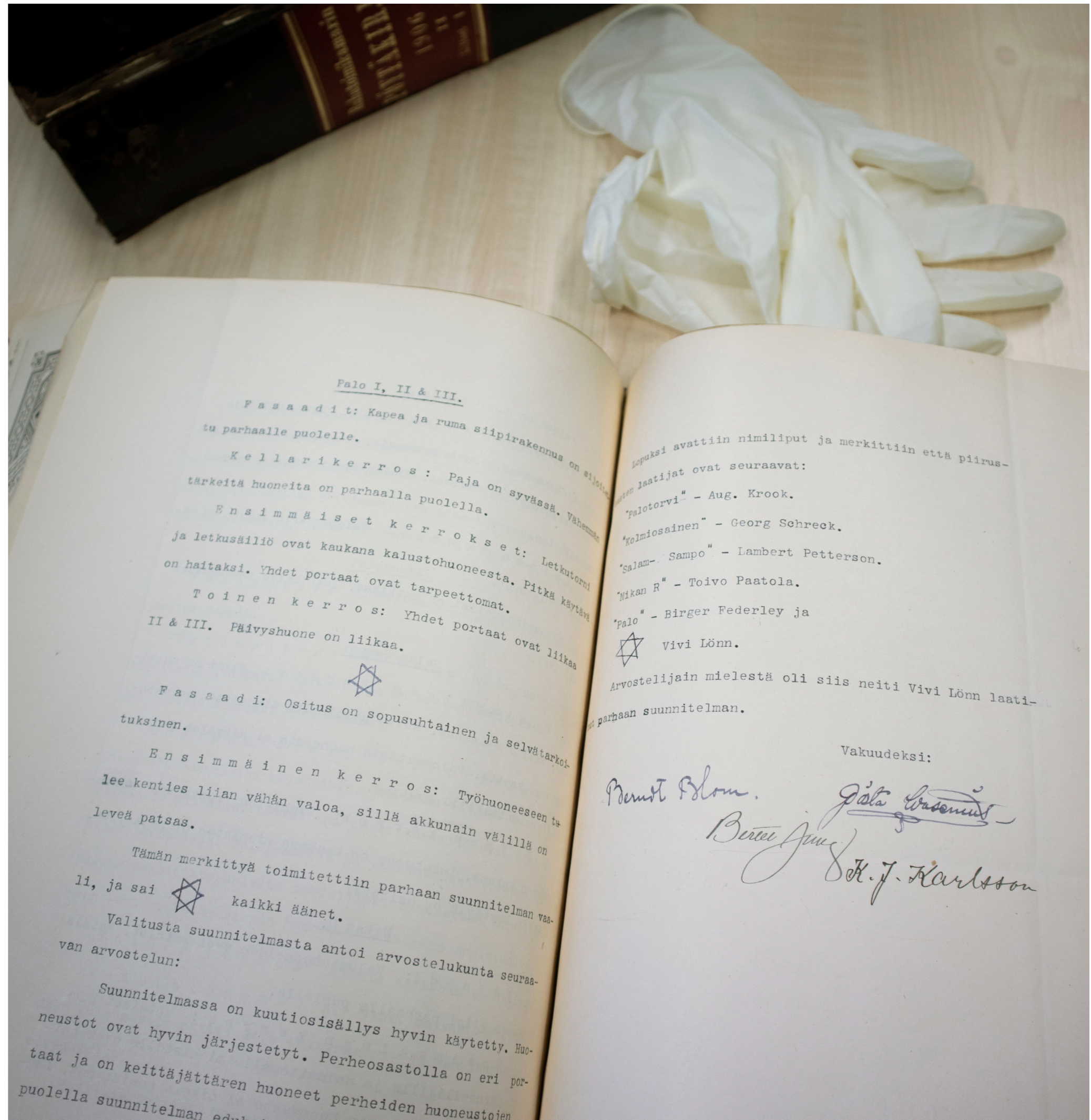
JOHDANTO

Keskuspaloasema oli valmistuessaan vuonna 1908 Tampereen kaupungin ensimmäinen paloasemarakennus. Edelleenkin pääpaloasemana toimiva rakennus on huolehtinut kaupunkilaisten turvallisuudesta tauotta yli sata vuotta. Tässä rakennushistoriaselvityksessä syvennytään Keskuspaloaseman arkkitehtuuriin, sen tunnusomaisiin piirteisiin ja historiallisiin vaiheisiin. Selvitys on muodoltaan kuvallinen ja kirjallinen raportti, jonka osaksi on laadittu rakennuksen historiallisia kerrostumia havainnollistavat rakenteiden ajoituskaaviot.

Tampereen keskuspaloasemasta julkaistiin sen satavuotisen elinkaaren kunniaksi vuonna 2008 Juhani Katajamäen kirjoittama kirja *Kepalo - Tampereen keskuspaloasema 100-vuotias*. Muita edeltäneitä selvityksiä tai inventointeja rakennuksesta ei ole tehty.

Tämän selvityksen lähdeaineisto on kerätty pääasiassa Arkkitehtuurimuseon, Tampereen kaupunginarkiston ja Tampereen rakennusvalvonnan arkistoista. Arvokkaina kirjallisina päälähteinä ovat olleet Paula Kivisen teos *Tampereen jugend* (1982) sekä Tampereen palokunnan historiikkijulkaisut. Historialliset kuvälähteet ovat pääasiassa Museoviraston historian kuvakokelmien, Pirkanmaan pelastuslaitoksen ja Tampereen museoiden sähköisistä kuva-arkistoista.

Erityiskiitokset Tampereen kaupunginarkiston tietopalvelusihteerille Kaisa Ansamille lähteiden selvittämistä. Kiitos myös Palomuseon tutkijalle Varpu Liukselle opastuksesta ja arvokkaasta kuva-aineistosta Keskuspaloasemarakennukseen liittyen.



Palo I, II & III.

F a s a a d i t: Kapea ja ruma siipirakennus on sijoitettu parhaalle puolelle.

K e l l a r i k e r r o s: Paja on syvässä. Vähemmän tärkeitä huoneita on parhaalla puolella.


E n s i m m ä i s e t k e r r o k s e t: Letkutorni ja letkusäiliö ovat kaukana kalustohuoneesta. Pitkä käytävä on haitaksi. Yhdet portaat ovat tarpeettomat.

T o i n e n k e r r o s: Yhdet portaat ovat liikaa II & III. Päivyshuone on liikaa.



F a s a a d i: Ositus on sopusuhtainen ja selvätarkoituksinen.

E n s i m m ä i n e n k e r r o s: Työhuoneeseen tulee kenties liian vähän valoa, sillä akkunain välillä on leveä patsas.

Tämän merkittävää toimitettiin parhaan suunnitelman vaaliksi, ja sai  kaikki äänet.

Valitusta suunnitelmasta antoi arvostelukunta seuraavan arvostelun:

Suunnitelmassa on kuutiosisäilyys hyvin käytetty. Huoneustot ovat hyvin järjestetyt. Perheosastolla on eri portaat ja on keittäjäntären huoneet perheiden huoneustojen puolella suunnitelman edessä.

Lopuksi avattiin nimiliput ja merkittiin että piirustusten laatijat ovat seuraavat:


"Palotorvi" - Aug. Krook.

"Kolmiosainen" - Georg Schreck.

"Salam-Sampo" - Lambert Petterson.

"Nikan R" - Toivo Paatola.

"Palo" - Birger Federley ja

 Vivi Lönn.

Arvostelijain mielestä oli siis neiti Vivi Lönn laittanut parhaan suunnitelman.

Vakuudeksi:

Bernt Blom.

J. J. Karlsson

Bertel Jung

H. J. Karlsson

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	3
Kohteen esittely	5
Rakennuksen perustiedot	5
Asema kulttuuriympäristössä	5
Alueen kehitys ja kaavahistoria	6
Tammerkosken kuohujen laidalla	6
Muutokset lähikortteleissa	7
Rakennushankkeen historia	8
Tamperelainen arkkitehtuurikilpailu	8
Wivi Lönnin kilpailuehdotus	9
Arkkitehtoniset ominaispiirteet	11
Tyyllilliset vaikutteet	11
Rationalismia lähestyvä myöhäisjugend	11
Paloasema-arkkitehtuuri vuosisadan alussa	11
Wivi Lönnin arkkitehtuuri	12
Tampereen Keskuspaloaseman arkkitehtoniset piirteet	13
Ulkoahamo	13
Sisätilat	14
Palokunnan asunnot	15
Rakennustekniikka	15
Rakennushistoria	16
Työmaa-aikainen tulipalo	16
1910-luku	17
1920-luku	19
1930-luku	21
1940-luku	22
1950-luku	23
1960-luku	24
1970-luku	25
1980-luku	26
1990-luku	27
2000-luku	27
Nykytila	28
Sisätilat	28
Ulkoasu	49
Rakenteiden ajoituskaaviot	68
Yhteenveto	78
Lähteet	79
Liitteet	80



KOHTEEN ESITTELY

RAKENNUKSEN PERUSTIEDOT

Osoite:	Lapintie 2 / Palokunnankatu 2 / Pellavatehtaankatu 2 / Satakunnankatu 16, 33100 Tampere
Kortteli:	149
Tontti:	3
Rakentamisvuosi ja suunnittelija:	1908, Arkkitehti Wivi Lönn
Merkittävimmät muutostyöt:	1921 Kattokorotus, Arkkitehti Bertel Strömmer 1952 Tiilikaton muutos peltikatoksi 1982-1986 Peruskorjaus ja lisärakennus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo
Kerrosala:	3500 kem ² , Lisärakennus 2 580 kem ²
Tilavuus:	17 700 m ³ , Lisärakennus 11 400 m ³

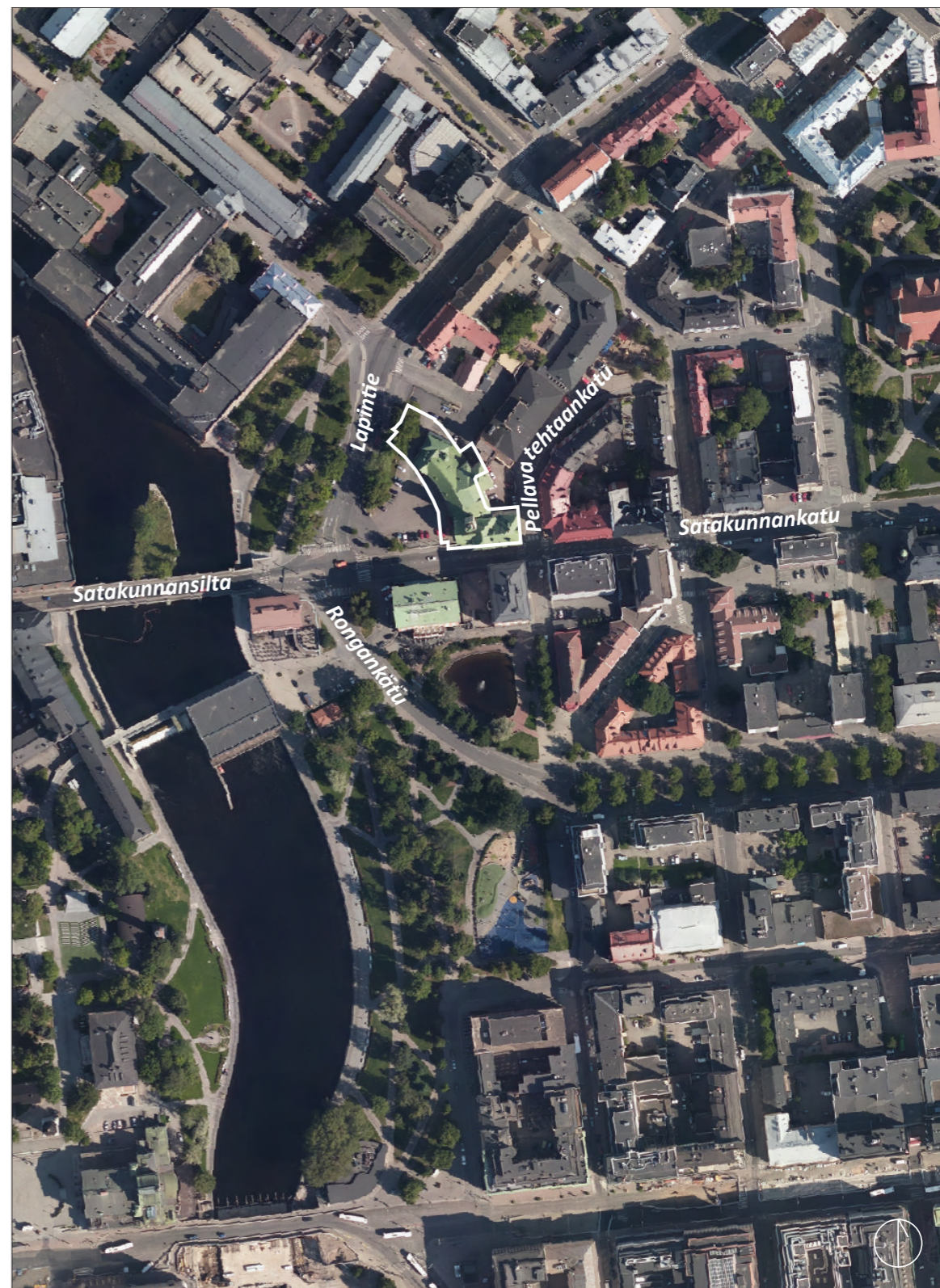
ASEMA KULTTUURIYMPÄRISTÖSSÄ

Keskuspaloasema on osa Tammerkosken teollisuusmaisemaa Tampereen keskustassa. Teollisuusmaisema on yksi Suomen kansallismaisemista ja määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY).

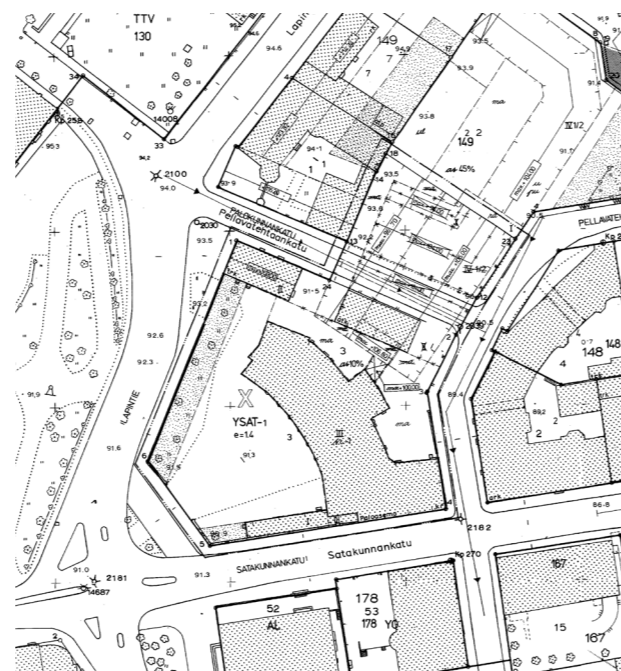
Paloasemarakennus on määritelty rakennustaiteellisesti arvokkaaksi ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeäksi rakennukseksi. Rakennus on suojeltu asemakaavaan luokituksella sr-1 vuodesta 1979 lähtien.

Wivi Lönnin suunnittelemalla paloasema on yksi harvoista ja yhä käytössä olevista jugend-paloasemista Suomessa. Keskuspaloaseman arkkitehtuuri edustaa rakennustaiteellisesti ja rakennushistoriallisesti harvinaislaatuista rakentamista.

Ilmakuva Tampereen keskusta-alueesta vuonna 2018. Keskuspaloasema on merkitty kuvaan valkoisella. OSKARI.



Paloaseman voimassaoleva asemakaava. Mittakaava 1:2000. OSKARI.



ALUEEN KEHITYS JA KAAVAHISTORIA

Tammerkosken kuuhujen laidalla

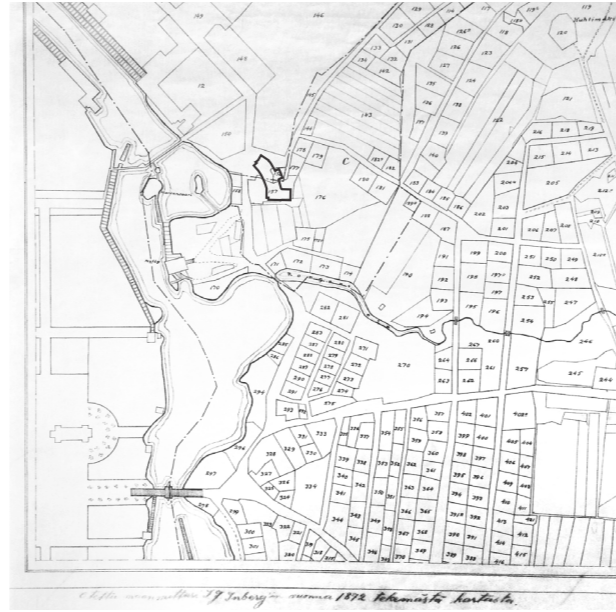
Tampereen kaupunki lähti kasvamaan Tammerkosken vesivoimaloiden ympärille vuonna 1779. Kosken ympäristö levittäytyi tuolloin nykyistä laajemmalle ja osa nykyisestä Koskipuistosta oli vielä 1800-luvulla veden peitossa.

1800-luvun lopulla pääkatujen varrelle alkoi nousta kivisiä kerrostaloja. Tampereen vakinainen palokunta perustettiin 5. heinäkuuta 1898 ja se toimi ensimmäiset vuotensa Puutarhakatu 6:n vuokrahuoneistossa. Vuokratilat olivat palokunnan toiminnan kannalta puutteelliset, ja varsinaisen paloaseman paikkaa ja rakentamismahdollisuuksia alettiin selvittää pian palokunnan perustamisen jälkeen.¹

Paloaseman tuli sijaita tasaisella tai korkealla paikalla, koska liikkeelle lähettäessä raskaasti kuormatut hevoset eivät saaneet väsyä heti alkumatkasta. Liikenneyhteyksien tuli olla hyvät, ja palokunnan täytyi päästä liikkumaan nopeasti sellaisille kaduille, joissa hevosmiehet eivät olleet tiellä.²

Aseman kiireellisen tarpeen vuoksi vuonna 1902 paikaksi ehdotettiin Jussinkylän eli Tampereen X kaupunginosan tontteja 1 ja 2. Kyseiset tontit sijaitsivat ympäristöönsä nähden korkealla paikalla ja tasaisella maaperällä. Tontit olivat tilavia ja niiltä oli hyvät kulkuyhteydet kaikkiin suuntiin. Tampereen kaupunginvaltuusto tosin katsoi ehdotettujen tonttien olevan liian arvokkaalla paikalla palolaitosta varten - paikka nähtiin sopivammaksi esimerkiksi teatterirakennukselle. Lopulta toukokuussa vuonna 1903 valtuuston kokous kuitenkin hyväksyi tonttiehdotuksen. Samalla Tampereen Teknillisen klubin lausunto koskien tonttien uutta asemakaavaa ja kulkuyhteyksiä päätettiin ottaa uuden paloaseman suunnittelussa huomioon.³

Ote Tampereen kartasta vuodelta 1872. Nykyisen paloaseman tontin voi paikantaa kartasta Mariansaaren ja Konsulisaaren itäpuolelta. 1800-luvun lopulla paloaseman paikalla tonteilla 156 ja 157 on ollut puutaloja. Tampereen Keskuspaloaseman nykyinen paikka on merkitty kuvaan mustalla värillä. TKA.



Karttojen mittakaava
1:10 000

Tammerkosken ympärille kaupungin keskustaan luotiin ruutuasemakaava 1800-luvun lopussa. Satakunnansilta ja Tuomiokirkko ovat suunnitelmassa paikoillaan ja rakentuivat 1900-luvun alussa. Satakunnankatu on nimetty tamperelaisittain Uuden sillankaduksi. Tampereen asemakartta vuodelta 1896. Tampereen Keskuspaloaseman nykyinen paikka on merkitty kuvaan mustalla värillä. TKA.



Tammerkosken keskusuvantoa kuvattuna juuri rakennetusta Keskuspaloaseman tornista. E. A. Bergius, aika arvio 1908-1909. VKA.

¹ Suvanto 1948. s. 23-27.

² Kaarninen 1998. s. 25.

³ Suvanto 1948. s. 23-27.

Muutokset lähikortteleissa

Keskuspaloaseman vastavalmistunut punatiilinen katto kohosi vuonna 1908 Kyttälän kaupunginosan matalien puukortteleiden vierellä korkealle. Paloaseman tontti sijaitsi Koskipuiston pohjoisella laidalla Tammerkosken suvannon yläjuoksulla. Rakennuksella oli näin monumenttimainen paikka kosken teollisuusmaisemassa. Rakennus näkyi kokonaisuudessaan etelään Hämeensillalle asti.

Rakennus täydensi Satakunnansillan suuntaista näkymää vastavalmistuneen Lars Sonckin suunnitteleman Tuomiokirkon (alkuperäiseltä nimeltään Johanneksen kirkon) tornien kanssa. Ajan rakentamiskonventioiden mukaisesti molemmilla rakennuksilla oli graniittinen julkisivuverhoilu ja punatiilinen katto. Kauas näkyvien torniosien erilaisuus kertoi rakennusten toiminnallisesta erilaisuudesta. Sirot kirkon tornit kurottavat kohti taivasta ja korkeampaa henkisyttä. Jykevän Keskuspaloaseman tornin tehtävänä puolestaan oli valvoa kaupunkilaisten turvallisuutta.

Satakunnankadun varrelle, keskuspaloaseman viereiselle tontille, rakennettiin myös Wivi Lönnin suunnittelema Kauppaoppilaitos vuonna 1912. Alkujaan maltillisen korkuinen opistorakennus muodosti tasapainoisen parin Keskuspaloaseman kanssa. Vuonna 1929 viereen rakentui Bertel Strömmerin suunnittelema Hotelli Tammer (alkuperäiseltä nimeltään Tampereen teknillisen seuran talo), joka katkaisi paloaseman suoran näkyyden Koskipuistoon ja Hämeensillalle. Kauppaoppilaitosta korotettiin 1950-luvulla Bertel Strömmerin suunnitelmien mukaan, ja Keskuspaloasema rajautui yhä enemmän Satakunnankadun puolelle.

Paloaseman ympärille on rakentunut matalien kiinteistöjen sekä pienten puutalojen tilalle korkeita kivirakennuksia. Satakunnankadun varrella rakennus on edelleen maamerkin asemassa, mutta Hämeenkadulta katsottuna paloasemaa ei enää huomaa. Keskustan kattojen yllä vartioiva kupolinen torninhuippu pilkahtelee kuitenkin edelleen esiin tamperelaisessa katumaisemassa. Tontin topografisesti korkeaa sijaintia kosken yläjuoksulla ei nykyisin juuri huomaa.



Tammerkosken pohjoista keskisuvantoa, jossa vastavalmistunut Tampereen Keskuspaloasema kohoaa tehtaaniippujen joukosta Koskipuiston päätteellä. E. A. Bergius 1908. VKA.

Näkymä Hämeensillalta kohti Keskuspaloasemaa vuonna 2020.



Vastavalmistunut Keskuspaloasema ja Johanneksen kirkko. M. L. Carstens 1908. MV.

Tampereen Keskuspaloasema ja Kauppaoppilaitos - Wivi Lönnin suunnittelema ja Bertel Strömmerin korottama rakennuspari Satakunnankadun varrella. Hannu Rantakallio, aika-arvio 1926-1928. VKA.



RAKENNUSHANKKEEN HISTORIA

Tamperealainen arkkitehtuurikilpailu

Vuonna 1891 palomestariksi valittu arkkitehti Berndt Blom lähetettiin kaupungin toimeksiannosta osallistumaan Berliinissä järjestettyyn palokalustonäyttelyyn ja Gelfen (myöhemmin Gävle) pohjoismaiseen palopääliikköjen kokoukseen. Matkan myötä hän pääsi tutustumaan Saksan sekä Ruotsin paloasemien arkkitehtuuriin. Matkaselostuksessaan Blom toteaa yhtenä mielestään onnistuneimpana arkkitehti A. Arwidiuksen suunnitteleman ja vuonna 1894 valmistuneen Malmön paloaseman. Hän piti asemaa näkemistään käytännöllisimpänä ja ehdotti, että se otettaisiin lähtökohdaksi myös Tampereen paloasemaa suunniteltaessa.⁴

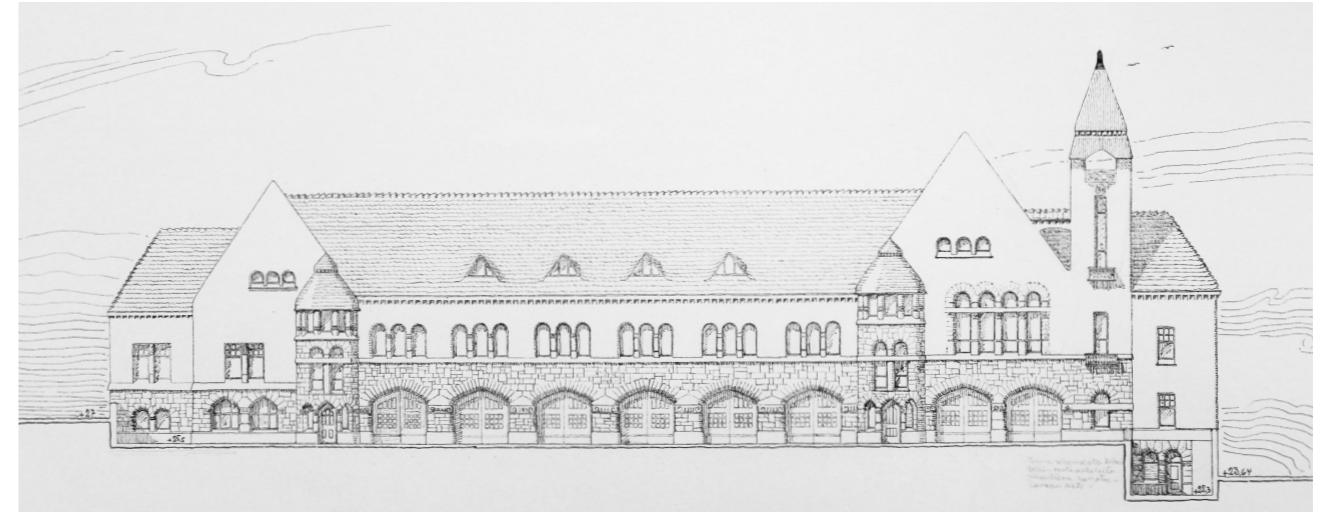
Palotoimisto tilasi palomestari-arkkitehti Berndt Blomilta ja Helsingin palomestarina toimineelta Gösta Waseniukselta luonnospiirustukset, jotka toimitettiin palotoimiston kokoukseen arvioitavaksi 21. lokakuuta 1903. Luonnokset ja kustannusarvio hyväksyttiin pääkohdittain, ja lopullisista piirustuksista päätettiin järjestää kutsukilpailu. Tampereen kaupunginvaltuusto julisti rajoitetun kilpailun, johon kutsuttiin mukaan kuusi tamperelaista arkkitehtiä - Birger Federley, August Krook, Wivi Lönn, Toivo Paatola, Lambert Petterson ja Georg Schreck.

Arkkitehtikilpailua varten Wasenius ja Blom laativat yksityiskohtaisen tilaohjelman, jossa määriteltiin rakennuksen

sisätiloilta ja ulkohahmolta toivottuja ominaisuuksia⁵. Esimerkiksi kalustuhuoneessa oli oltava kuusi ulko-ovea ja palomestarin työhuoneesta olisi oltava mahdollisimman helppo pääsy kalustuhuoneeseen. Maantasokerros tuli verhoilla graniitilla ja pitkien käytävien sijasta rakennukseen toivottiin valoisia eteissuojia. Tampereen kaupunginvaltuusto toivoi, että uuden paloaseman suunnittelu ja rakentaminen toteutettaisiin säästäväisellä budjetilla. Valtuustossa ehdotettiin jopa, että rakennus tehtäisiin puusta, jos sellainen tulisi halvemmaksi.⁶

Palkintolautakunta, johon kuului arkkitehti Bertel Jung, palomestari Gösta Wasenius ja arkkitehti-palomestari Berndt Blom sekä insinööri I. E. Kjälman, valitsi suunnitelman voittajaksi Wivi Lönnin ehdotuksen tammikuussa 1906.⁷ Lönnin suunnitelmalla ei ollut nimeä, mutta tunnuksena oli kuusisarainen tähti eli heksagrammi.

Helmikuussa 1906 pidettiin arvostelulautakunnan kokous, johon osallistuivat arkkitehdit Blom, Wasenius ja Jung sekä insinöörit Kläjdman sekä K. J. Karlsson. Arvostelupöytäkirjan mukaan kaikissa osallistuneissa töissä lukuunottamatta Lönnin ehdotusta oli ongelmia ja epäkäytännöllisyyksiä paloaseman tilaohjelmassa, esimerkiksi pitkiä käytäviä ja hajonaisia huoneistoja.⁸



Birger Federley jätti kilpailussa kolme ehdotusta Palo I, II ja III, joista kahdessa ensimmäisessä oli mukana myös julkisivukuva Satakunnansillalle. Arvostelulautakunta kommentoi ehdotuksia tiukkaankin sävyyn: "Kapea ja ruma siipirakennus on sijoitettu parhaalle puolelle." Huomautuksia sai muun muassa myös ylimääräinen portaikko ja pitkä käytävä ensimmäisessä kerroksessa. TKA.

4 Kivinen 1982. s. 55-58.

5 Ks. Liite 1.

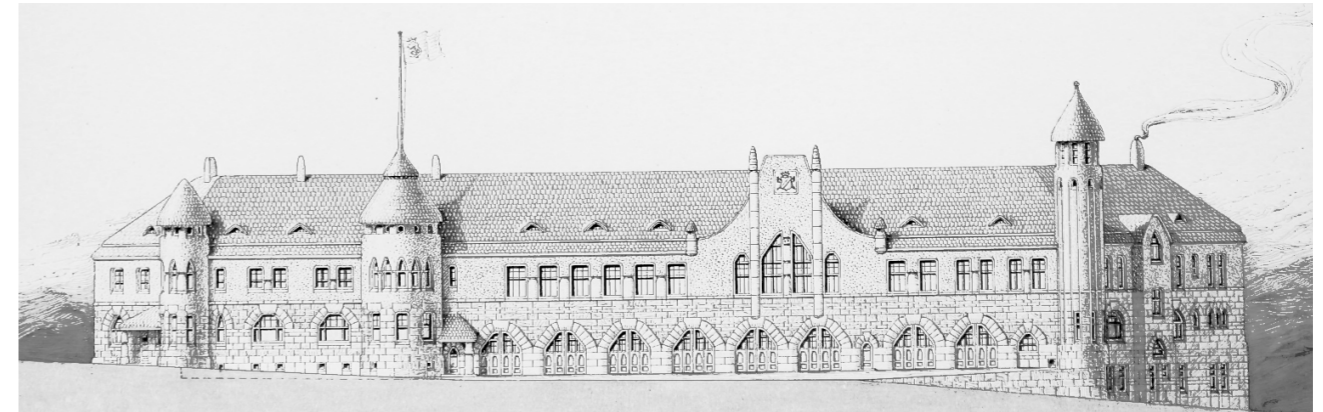
6 Kaarninen 1998. s. 26

7 Suvanto 1948. s. 27-28

8 Rahatoimikamarin pöytäkirja 1906. L824 Liite 3.

Georg Schreckin ehdotuksessa "Kolmiosainen" letkutornin ulkomuoto oli kilpailun arvostelulautakunnan mukaan epäonnistunut. TKA.

August Krookin ehdotus "Palo-torvi". Arvostelulautakunnan mukaan julkisivussa oli aiheettomia torneja, josta fasadin jaotus kärsi. TKA.



Wivi Lönnin kilpailuehdotus

Lönnin suunnitelmasta saa vaikutelman, että Blomin suositus Malmön paloasemasta on muistettu. Ainakin keskeisten tilojen suhde toisiinsa muistuttaa Malmön järjestelmää - kaikki huoneet sijoitettiin yhteen kokonaisuuteen eikä niitä jaettu eri rakennuksiin. Lisäksi hän ainoana paloasemasuunnitelman kilpailijoista piirsi rakennuksen keskeisen osan kaarevaksi.

Arvostelulautakunta piti Lönnin julkisivun ositusta sopusuh-
taisena ja selvätarkoituksisena. Lisäksi suunnitelmassa oli kuutiosisällys hyvin käytetty ja huoneistot hyvin järjestetyt. Perheosastoilla oli eri portaat kuin miehistöllä, mikä nähtiin tila-ohjelmaa vahvistavana ratkaisuna. Myös keittäjäntien huoneiden sijoittaminen perheasuntojen puolelle nähtiin oivallisen ratkaisuna.

Arvostelupöytäkirjassa ainoa suunnitelmaa koskeva kritiikki oli, että toiseen työhuoneeseen ja makuuhuoneeseen oli saatava enemmän valoa. Lisäksi varakalustuhuoneeseen haluttiin erillinen ulko-ovi ja ”varakalustuhuoneen ja tornin muotoa oli lähemmin tutkittava lopullisia piirustuksia tehdessä”⁹

Vaikka voittajatyö ei saanut heti enempää kritiikkiä osakseen, tekivät Rahatoimikamari ja palotoimisto kuitenkin myöhemmin kilpailuluonnokseen perusteellisemman listan muutosehdotuksia:

1. varakalustuhuone on muodostettava käytännöllisemmäksi (huomioonotettava tontin pohjoisen kadun suunta)
2. että varakalustuhuone varustetaan ulko-ovella talouspihalle
3. että työhuoneen (1 kerroksen) ikkunoiden välinen patsas poistetaan. --
4. että kellarikerroksessa olevaan käytävään on saatava valoa työhuoneesta puutöitä varten
5. että ensimmäiseen kerrokseen sijoitetut vartija- ja telegraafihuoneiden permannot asetetaan samaan korkeuteen kalustuhuoneen permannon kanssa
6. että tallimiehen asunto 4 ja korjauspaja 11 vaihtavat paikkaa

9 Rahatoimikamarin pöytäkirja 1906. L824 Liite 3.

10 Rahatoimikamarin pöytäkirja 1906. L824 Liite 2.

11 Rahatoimikamarin pöytäkirja 1906. L824 Liite 1.

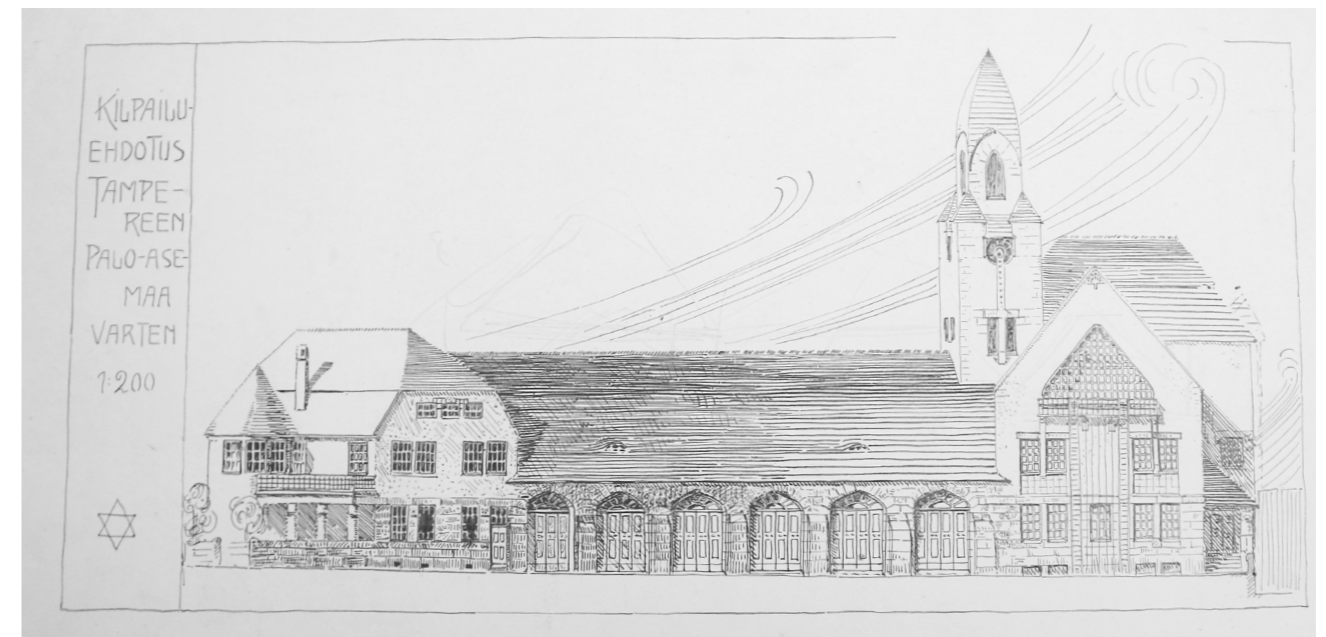
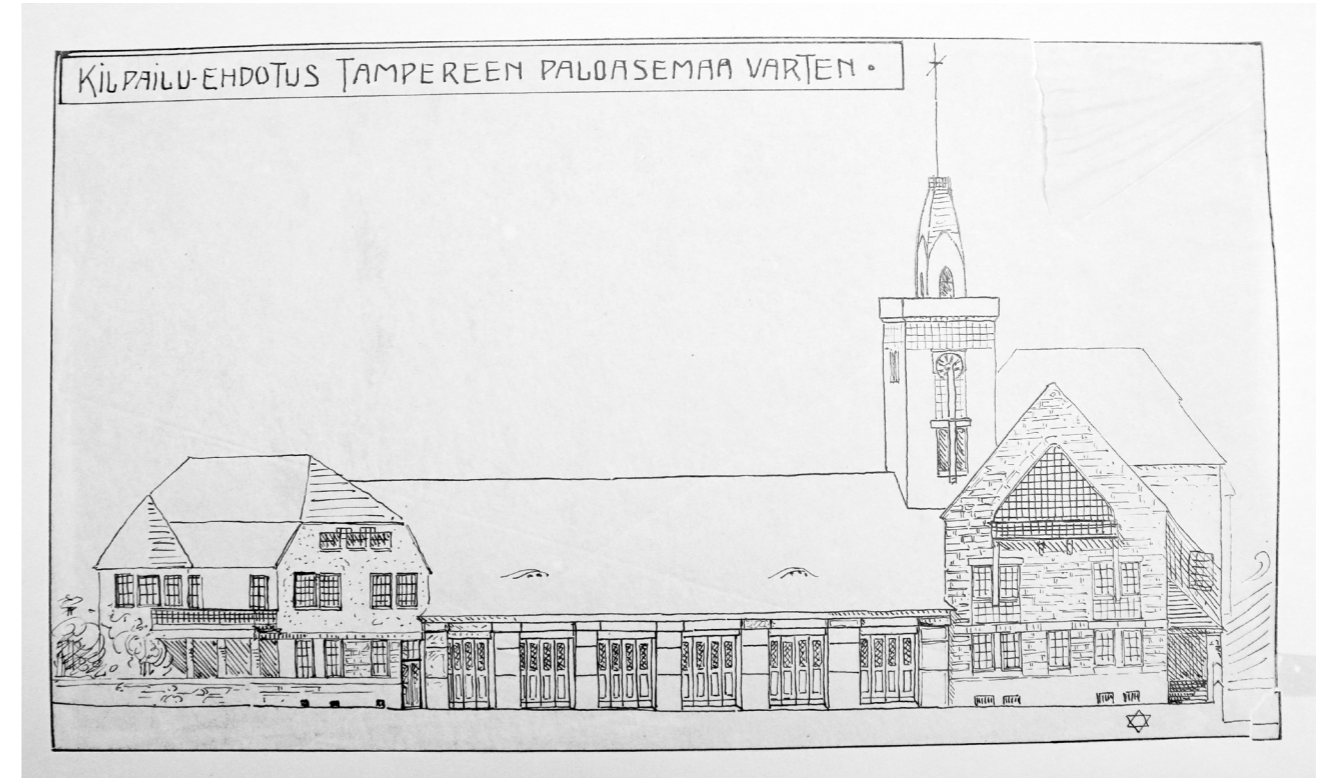
12 Kaarninen 1998. s. 26

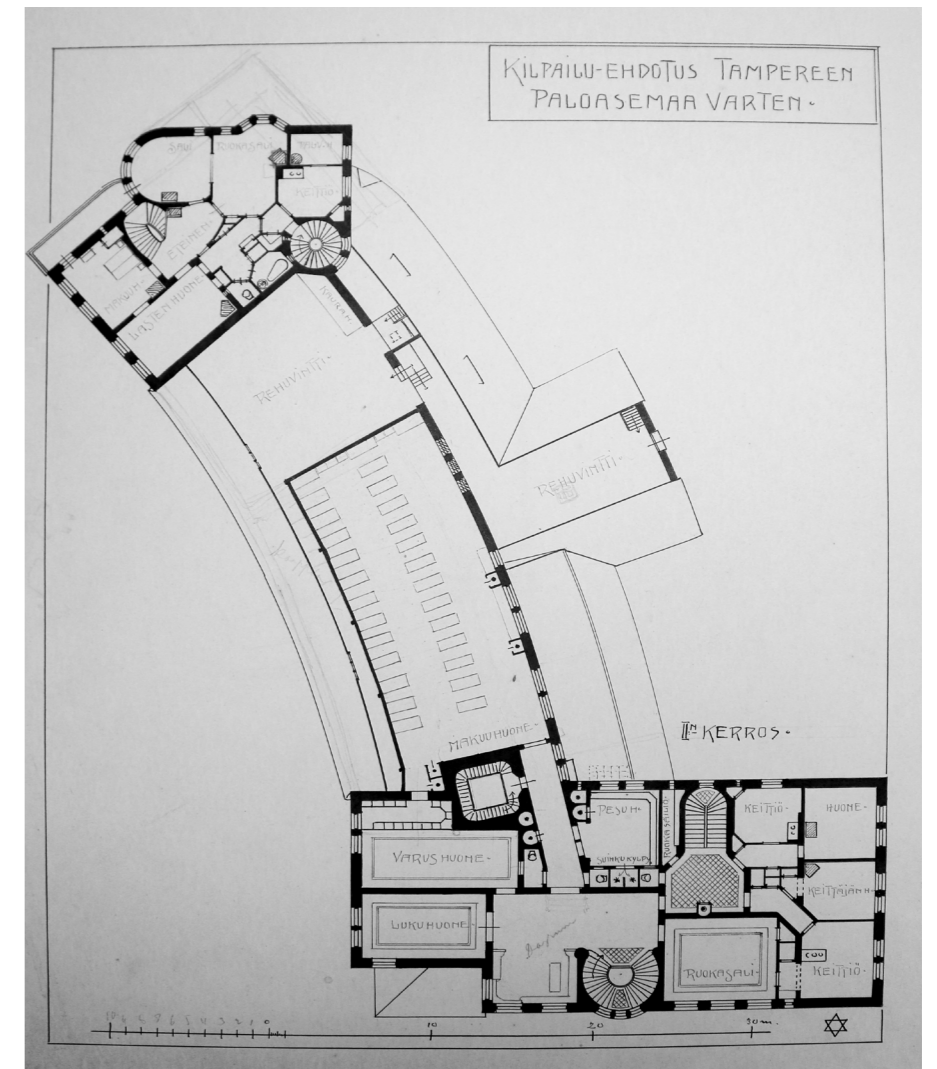
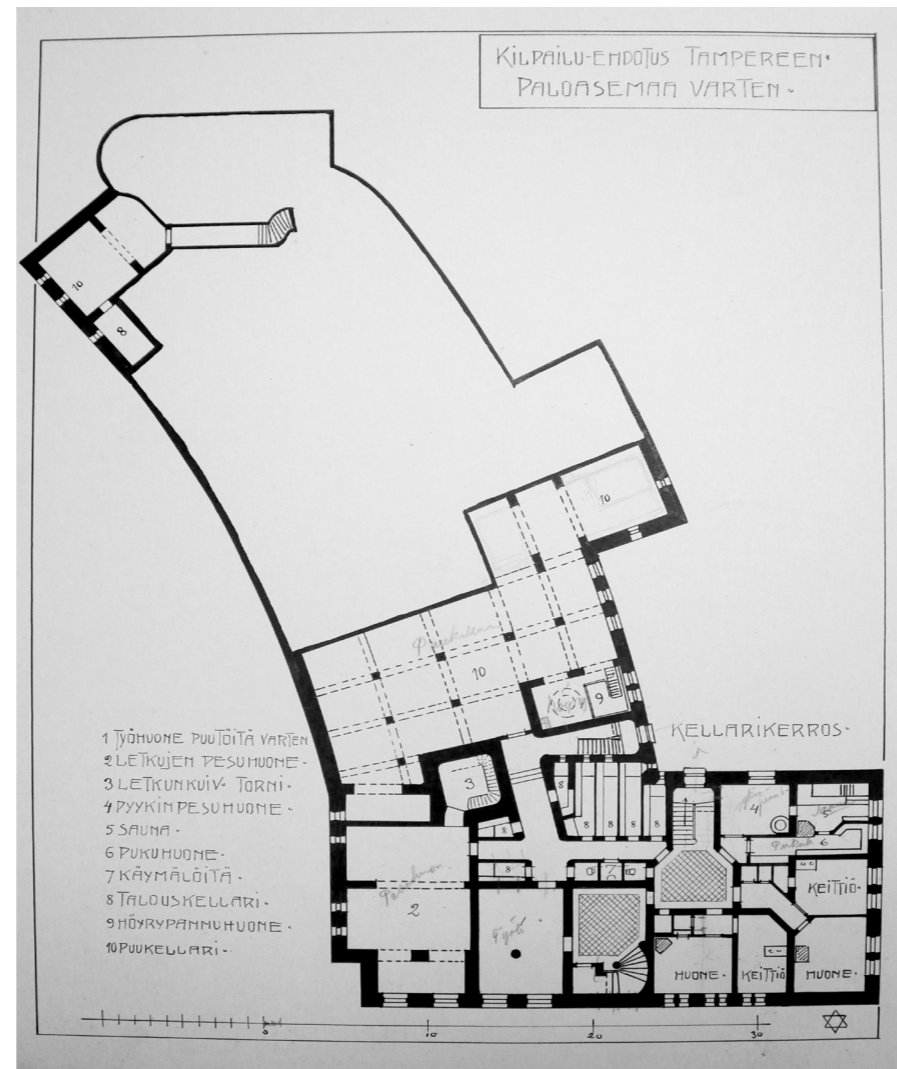
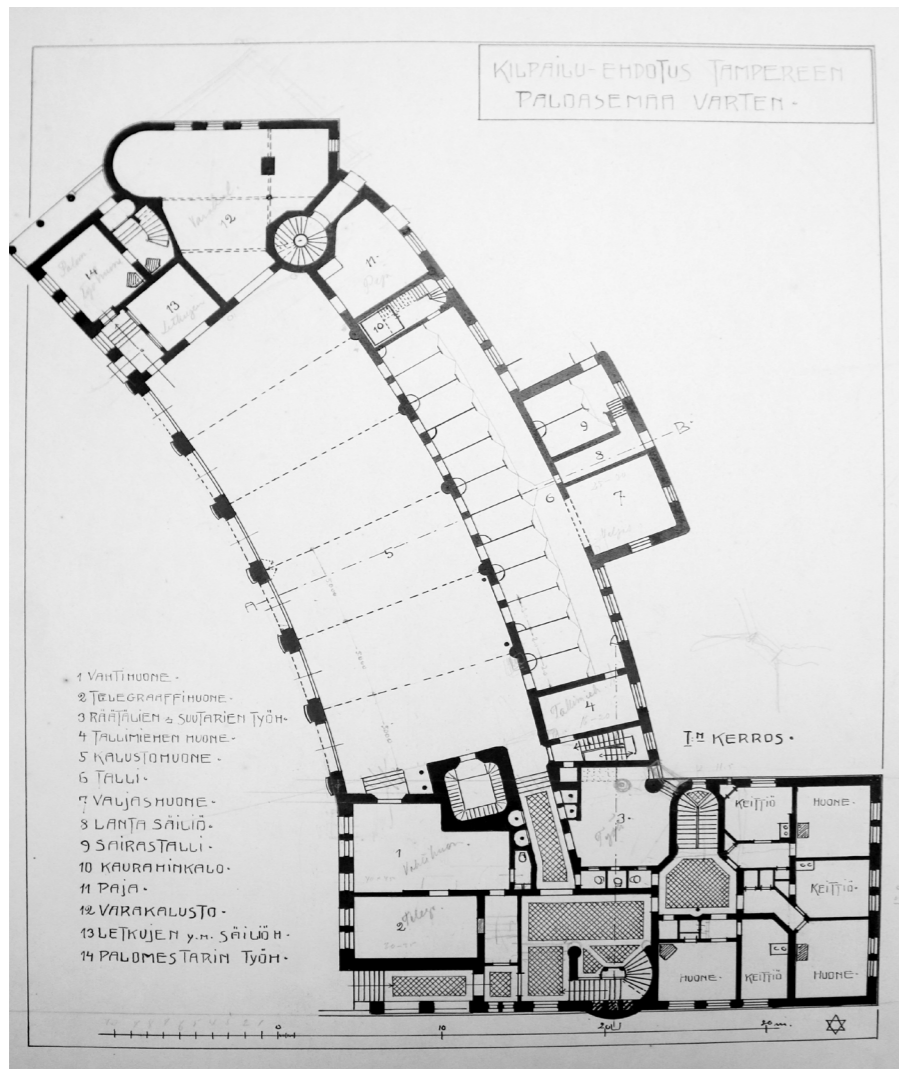
7. että miehistön huone, johon valo on saatava lounaan puolelta, sijoitetaan Palomestarin asunnon viereen
8. että voimistelusalit saadetaan välittömään yhteyteen miehistön huoneen kanssa ja sijoitetaan sen viereen ikkunat lounaaseen
9. että näin muutettuna saadaan rehu-ullakko tallin päälle, mikä hevoshoidon vuoksi on aivan välttämätön
10. että koska voimistelusalit poistetaan kolmannelta kerroksesta, tämä kerros tehdään tavalliseksi ullakoksi ja
11. että vesikatto tehdään rautalevyistä.¹⁰

Lönn ei ottanut virallisesti kantaa muutosehdotuksiin ja teki paloasemaluonnokseensa pieniä parannusmuutoksia, jotka eivät liittyneet annettuihin muutostoiveisiin. Palomestari Wasenius ja Blom myös puolustivat Rahatoimikamarille osoitetussa kirjeessä heinäkuussa 1906 muun muassa Lönnin suunnitelmassa esitettyä ratkaisua, jossa voimistelusalit oli kolmannessa kerroksessa. Kulku voimistelusalista liikuttaessa ei häilytyksen sattuessa nopeutuisi juurikaan, vaikka sali siirrettiisiin kolmannelta kerroksesta toiseen kerrokseen. Tilankulku vaikeutuisi muiden tilojen osalta mikäli liikuntasalia siirrettiisiin. Kirjeessä todetaan myös makuuhuoneisiin tulevan valon olevan riittävä.¹¹

Lönnin kilpailuluonnos ei siis viimekädessä juuri muuttanut toteutussuunnitelmaa varten. Pohjoissiiven muotoa yksinkertaistettiin varakalustuhuoneen kohdalta ja palomestarin asunnon tiloja muutettiin hieman. Rakennuksen lopullinen ulkohahmo oli yhdistelmä kahdesta Lönnin piirtämästä julkisivuehdotuksesta. Lopulliset piirustukset valmistuivat tammi-kuussa 1907¹².

Rakennuksen ulkohahmo haki vielä muotoaan kilpailuvaiheessa. Lönn oli palauttanut kilpailussa kaksi julkisivuvaihtoehtoa joista molemmista muovautui yhdessä lopulta toteutettu versio. Kilpailuehdotus Tampereen paloasemaa varten, julkisivut. Wivi Lönn 1906. AM.





Kilpailuehdotussuunnitelma oli hyvin lähellä toteutunutta Keskuspaloasemaa. Toteutussuunnitelmaan Lönn yksinkertaisti muun muassa varakalustohuoneen muotoa. Kilpailuehdotus Tampereen paloasemaa varten, pohjapiirroksat. Wivi Lönn 1906. AM.

ARKKITEHTONISET OMINAISPIIRTEET

TYYLILLISET VAIKUTTEET

Rationalismia lähestyvä myöhäisjugend

Euroopassa 1900-luvun alun poliittisesti kireä ilmapiiri tuotti tarpeen ilmaista suomalaisuutta kaikessa taiteessa, ja kansainvälinen tyyli muuttui pienin askelin kansallisempaan suuntaan. Tuohon aikaan esimerkiksi arvokkaan luonnonkiviverhoilun saivat ensimmäisinä vakautta ja vaurautta ilmentävät instituutiot, kuten pankit, vakuutusyhtiöt ja kirkot.

Ensimmäisen vuosikymmenen lopulla kukoistaneen kansallisromanttisen vaiheen syrjäytti hiljalleen uudenlainen rationaaliseksi luonnehdittu suuntaus, jota näkee nimitettävän myöhäis-, jälki- tai wieniläisjugendiksi. Huomattavia piirteitä tälle ovat muoto- ja koristeaiheiset viittaukset esimerkiksi kaksoisvirran maiden arkkitehtuuriin sekä muinaisegyptiläiseen arkkitehtuuriin. Wieniläisjugendilaisesta arkkitehtuurista voikin löytää esimerkiksi pystysuuntaista jäsentelyä, pyörökaarta, erilaisia ovenvartijoita ja pyramidinmuotoisia torninpäätteitä.¹³

Luonnonkiven käyttöä julkisivuissa oli pidetty osoituksena perisuomalaisuudesta, koska graniittia käytettiin muun muassa keskiaikaisten kirkkojen rakennusmateriaalina. Todellisuudessa uudella kiviarkkitehtuurilla oli kuitenkin monia kansainvälisiä esikuvia, tärkeimmät Skotlannista ja Yhdysvalloista. Keskiajan arkkitehtuurin ihailu liittyi samalla haluun korostaa oman maan kunniakasta menneisyyttä jugendin kansallisromanttisessa hengessä.¹⁴

13 Kivinen 1982. s. 214-215.

14 Standertskjöld 2006. s. 18.

Paloasema-arkkitehtuuri vuosisadan alussa

Verrattuna vaikkapa kirkkoihin ja pankkeihin, olivat paloasemat vuosisadan alussakin kunnallisia käyttörakennuksia. Ensimmäiset paloasemarakennukset tehtiin useimmiten edullisesti puusta. Esimerkiksi Tampereen Keskuspaloasemaa vastaavia kivirakenteisia palolaitoksia rakennettiin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä hyvin vähän, joten Tampereen keskuspaloasemalle on vaikea löytää sekä ulkoasunsa että toiminnallisuutensa puolesta tasa-arvoisia vertailukohteita.

Kaupunginarkkitehti Brynolf Blomqvistin suunnittelema Viipurin paloasema (1906) ja kaupunginarkkitehti J. Eskil Hinderssonin suunnittelema Turun keskuspaloasema (1916) ovat kenties lähinnä Wivi Lönnin Keskuspaloasemaa. Kumpikaan ei kuitenkaan yllä Tampereen palolaitoksen kaltaiseen maamerkin asemaan. Tyylillisesti Viipurin ja Turun paloasemien arkkitehtuurissa yhdistyy sekä klassismi että jugend. Kumpaankaan ei myöskään toteutettu kunnollista torniosaa. Huomionarvoista on myös se, että Tampereen keskuspaloasema on säilyttänyt toiminnallisuutensa tähän päivään asti. Kalustohallin avonaisuus ja suuret ulko-ovet ovat mahdollistaneet palokunnan työskentelyn saumattomasti hevosajakaudelta nykyaikaan.

Kuva yllä: Malmön paloasema teki arkkitehti-palomestari Berndt Blomiin vaikutuksen opintomatalla Tampereen keskuspaloaseman suunnitelmaa varten. Malmön paloasema oli luonteva valinta Tampereen keskuspaloaseman arkkitehtoniseksi esikuvaksi kenties kaupunkien samankaltaisten ilmasto-olosuhteiden ja väkilukujen puolesta. Jorchr 22.4.2009. Wikimedia commons.

Kuva alla: Arkkitehti Johan Blomqvistin suunnittelema ja vuonna 1906 valmistunut Viipurin paloasema. Postikorttikuva 1910-luvulta, kuvaaja tuntematon. Wikimedia commons.



Viipuri - Wiborg
Paloasema - Brandstationen.



Wivi Lönnin arkkitehtuuri

Lönnin jugendarkkitehtuuri oli tyylillisesti lähempänä pelkistettyä kansallisromantiikkaa tai wieniläisjugendia, kuin tyyppillistä joutsenkaulaviivaista jugendia. Sirous ja koristeellisuus yleensä puuttui ja rakennus oli hahmoteltu selkeistä tilakappaleista jotka oli tavallisesti katettu laajalla yksinkertaisella aumakatolla.

Tampereen keskuspaloaseman voidaan katsoa kuuluvan Wivi Lönnin koruttomaan kansallisromantiikan kauteen esimerkiksi yhdessä Tampereen Talouskoulun (1905) kanssa. Molemmista rakennuksista välittyy Lönnin tapa käyttää töissään persoonallista ja realistista ornamenttiikkaa aina rakennuskohteisesti. Esimerkiksi Tampereen talouskoulun julkisivuja elävöittävät kotieläinaiheet ja Keskuspaloaseman torni on somistettu tulen ja veden taistelua esittävällä korkokuvalla perinteisten koristekuvioiden sijaan.

Ominaista Lönnin rakennuksille oli myös ikkunoiden kerroskohtainen erilaisuus, joka on myös jugendarkkitehtuurissa lähes konventionaalinen piirre. Lönnin rakennuksissa ikkunat olivat usein muodoltaan joko rationaalisen suorakulmaisia ja pieniruutuisia tai kolmiomaisesti ylöspäin kapenevia. Lönn korosti kerroksia erilaisilla ikkunoilla myös muun muassa Keskuspaloaseman viereisessä Tampereen kauppaoppilaitoksessa (1912) sekä Armas Lindgrenin kanssa suunnittelemissaan Uudessa ylioppilastalossa (1910) ja Estonia-teatterissa (1913).¹⁵

¹⁵ Kivinen 1982. s. 53, 216-217.

*Kuva vasemmalla:
Tampereen talouskoulu
(1905) Pyynikillä edustaa
yksinkertaista ja selkeää
jugend-arkkitehtuuria.*

*Kuva oikealla:
Lönnin suunnittelemassa
Pyynikin koulutalossa (1902)
ikkunamuodot vaihtelevat
kerros- ja tilakohtaisesti.*

TAMPEREEN KESKUSPALOASEMAN ARKKITEHTONISET PIIRTEET

Ulkohahmo

Rakennuksen kaareva runko levittäytyy tontille niin, että kalustohallin ulko-ovet ohjautuvat kaikki suoraan kohti pääporttia. Kalustohallin avautuvien ovien liikesuunta ilmentää sitä voimaa ja vauhtia, jolla rakennus toimii tilanteen vaatiessa. Keskeltä kivistä rakennusta nousee keihäsmäinen vartiotorni, jonka alkuperäinen tehtävä oli lisätä kaupunkilaisten turvallisuutta.

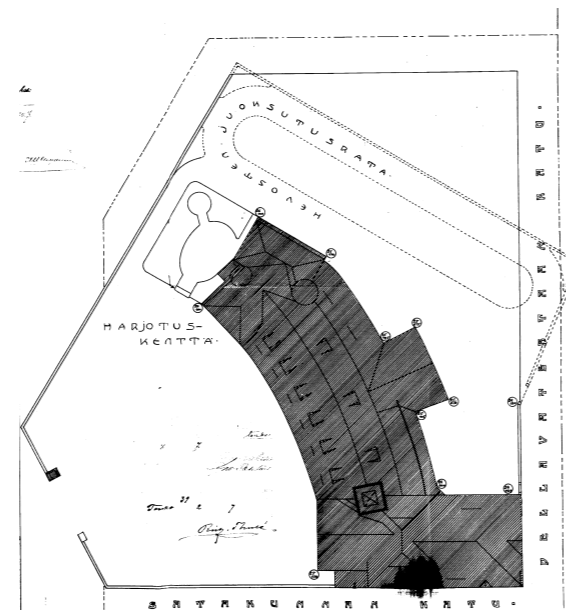
Käytännönläheisyys ilmenee niukkana ornamenttiikkana rakennuksen julkisivuissa. Ulkohahmosta on löydettävissä kaikkiaan kolme esittävä aihetta, yksi palotornissa, yksi pohjoisella julkisivulla ja yksi läntisellä sisäänkäynnillä. Palotornin yläosaa kiertää alun perin vartiopaikkana palvellut parveke, jota reunustaa tulen ja veden taistelua esittävä kohokuva. Pohjoisella julkisivulla on puolestaan kasviaiheinen, tulimarjaa muistuttava reliefi. Lisäksi keskuspalloaseman läntisen sisäänkäynnin vieriseen kiviseinään on kaiverrettu nuolimainen symboli. Kuvio muistuttaa varsijousta, joka symboloi muun muassa jousimiestä ja tulielementtiä. Varsijousta löytyy esimerkiksi Pohjois- ja Etelä-Savon pelastuslaitosten tunnuksista.

Ensimmäisen kerroksen ulkoseinissä tuli paloaseman suunniteluohjeiden mukaisesti käyttää graniittia. Paloaseman perusmuuri on tehty louhitusta kivistä ilman laastia, kivijalka on hakattua graniittia. Kiilattua kiveä hakatuin saumoin taas on käytetty osittain julkisivuissa ja muurattu paikoitellen samaan squared rubble-malliin kuin Tampereen Tuomiokirkon seinät aikaisemmin. Lönn oli tehnyt vuonna 1898 stipendimatkan graniittiarkkitehtuuristaan tunnettuun Skotlannin Aberdeeniin, josta hän mitä ilmeisemmin sai osan vaikeuteista ja inspiraatiosta myös tähän rakennukseen.

Rakennuksessa esiintyvät kiviset listat, pylvää ja muut yksityiskohdat ovat sileät tai hienoksi hakatut. Alimman kerroksen graniittiseinien lisäksi suurin osa alkuperäisistä ulkoseinistä oli rapattu vaaleankellertäväksi, kuten useimmat muutkin Lönnin Tampereelle suunnittelemat rakennukset. Alkuperäinen paloaseman katto oli kauttaaltaan punaista valssiitiltä. Tornin kupolissa ja porraskäytävien pyöreissä torniosissa oli suomuiliikate.

Ikkunoiden muodosta ja sijoittelusta löytyy samanaikaisesti sekä julkisivua elävöittävää monimuotoisuutta että kurinalaista säännönmukaisuutta. Kellarikerrokseen sijoittuvien työtilojen ikkunat jatkavat kalustohallin suippokaaristen ovien ja voimistelusalin suuren kolmioikkunan muotoa. Ikkunoiden ryhdikkyys toistuu koko julkisivussa.

Rakennus jakoi pihan yksityiseen ja julkiseen puoleen. Palokunnan silloiset kuluneuvot, hevokset, määrittivät paljon rakennuksen ja pihamaan suunnittelua. Logistiikka oli tärkeässä roolissa palomiesten nopean reagoinnin mahdollistamiseksi. Rakennuksen kaareva runko ohjasi kulun kalustohallista suoraan kohti pääporttia mahdollistaen palokunnan nopean lähdön tulipalon sattuessa. Lännessä Satakunnansillan puolella sijaitsi tilava pääpiha joka toimi palokunnan harjoituskenttänä. Idässä yksityisemmällä pihalla oli talouspiha ja hevosten juoksutusrata. Keskuspalloaseman asemapiirros. Wivi Lönn 1907. RAVA.



Keskuspalloasema pohjoista ulkoasua Lapintien suunnasta kuvattuna. Taustalla Kyttälän puutaloaluetta. Aika-arvio 1919-1921. PPK.



Valokuva Keskuspalloasemasta Satakunnansillan suunnalta. Palomestarin asunnon länteen avautuvien ikkunoiden yläpuolella oli pyöreät ikkunat ja kohokuvioinen reliefi kuten pohjoisjulkisivussa. Aika-arvio 1908-1922. PPK.



Keskuspalloasema vuonna 2020.

Sisätilat

Myöhäisjugendia edustavalla rakennuksella on tyypillisiä jugend-piirteitä, jotka väistyvät rationalististen ratkaisujen tieltä. Toiminnalliset ja taloudelliset vaatimukset sekä huolellinen suunnitteluprosessi muovasi Lönnin tilaohjelman paloaseman silloisen toiminnan kannalta äärimmäisen käytännölliseksi. Miehistön, kaluston ja hevosten oli oltava jatkuvassa valmiudessa eikä lähtö saanut viivästyä yhdenkään ylimääräisen porrasaskelman tai käytävän vuoksi.

Kaluston ja miehistön tilojen ohella piti olla käytännölliset tilat myös hevosille, valjaille sekä rehulle, jotka sijoitettiin rakennuksen keskiosaan. Palomestari Blom oli tutustunut 1800-luvun lopussa Berliinin palokalustonäyttelyssä palokunnan nopeaa liikkeellelähtöä edistäviin teknisiin ratkaisuihin, jotka otettiin käyttöön myös Tampereella. Palohevosten pilttuiden ovet tehtiin avattaviksi yhdellä kertaa ja nopea valjastaminen tapahtui kalustohallin kattoon kiinnitetyillä silloilla, jotka pudotettiin suoraan hevosten selkään¹⁶.

Miehistön saamista paikalle kalustohalliin vauhdittivat saksalaisilta paloasemilta hyväksi havaitut messinkiset liukutangot, jotka yleistyivät paloasemilla vuosisadan alussa.¹⁷ Tangot mahdollistivat miehistön liikkumisen alas kalustohalliin voimistelusalista ja makuuhuoneista.

Luonnonkiven avulla kalustohallin seinien alaosat olivat sekä kestävä että näyttävät. Oviaukot kalustuhuoneen ja muiden tilojen välillä on vahvistettu pyöristetyillä graniittipaasilla ja oviaukoissa oli kaarevat tiiliholvaukset.

Kalustonhuollon kannalta tärkeä sepänpaja sijoitettiin tarkoituksenmukaisesti siten, että sinne oli suora kulkuyhteys sekä kalustohallista että tallista. Näin sekä vaunujen kulloinkin tarvitsemat metallityöt että hevosten kengitys ja varustehuolto olivat helposti hoidettavissa. Myös räätäleille, suutareille ja puusepille osoitettiin työtilat rakennuksen kellarikerroksesta.

Eteläpäädyn ylimmässä kerroksessa suuren ja näyttävän kolmioikkunan takana sijaitsee avara voimistelusalali, joka on ollut 1900-luvun alun paloasemien tunnusmerkki lähes siinä missä letkujen kuivaukseen tarkoitettu tornikin.

Palotelegrafit, lennättimet, palvelivat palolaitoksen tarpeita ja palotelegrafin huone sijoitettiin keskuspaloaseman eteläiseen siipeen. Lennättimen lähetyskoneisto sijoitettiin kaappiin, joka yhdistettiin palolaitoksen päivystyskoneeseen sijaitsevaan vastaanottokoneistoon. Lennätinkaappeja sijoitettiin tasaisin välimatkoin Tampereelle hyvin näkyville paikoille katujen kulmiin. Palolennättimet kuuluivat Tampereen vakinaisen palokunnan perusvarusteisiin 1900-luvun alusta lähtien.



Keskuspaloaseman voimistelusalin suuri ikkuna on näkyvä elementti läntisellä pääjulkisivulla. Alkuperäisessä voimistelusalissa oli hillityt koristemaalaukset wieniläisjugendin henkeen. Aarne Pietilä 1939. VKA.

¹⁶ Kolho 2011. s. 11.

¹⁷ Kaarninen 1998. s. 29.

Palokunnan asunnot

Palomiesten asuminen Tampereen Keskuspaloasemalla järjestettiin ruotsalaisen mallin mukaisesti, jossa paloasema tarjosi työn lisäksi majoituksen. Keskuspaloaseman hienovaraisesti kaartuvan rungon päätyihin yhdistyivät asuntosiivet pohjoiseen ja etelään. Omat tilat suunniteltiin niin perheellisille kuin perheettömille palostilaille ja -upseereille, unohtamatta muuta henkilökuntaa, kuten tallimestä tai keittäjää.

Rakennuksen pohjoinen osa oli tarkoitettu kokonaan erilliseksi palopäällikön asuinhuoneistoiksi. Rakennuksen pohjoispäässä kalustohallin pohjoispuolella toisen kerroksen pohjoispäädyssä oli varsin tilava palomestarin virka-asunto. Huonejärjestys erillisine keittiöineen ja palvelijahuoneineen on ajankuva varakkaan perheen laadukkaasta kaupunkiasunnosta. Palomestarin työhuone sijoittui suoraan yksityistiloista alas laskeutuvan portaikon yhteyteen, jolloin vain pieni eteistila erotti sen itse kalustohallista.¹⁸

Eteläisessä siivessä sijaitsi perheellisten palomiesten sekä alipäällystön keittiölliset asunnot. Pohjois- ja eteläsiipi yhdistävän kaarevan kalustohalliosan yläkerrassa sijaitsi puolestaan ruokailuhuone ja suuret makuusalit 40:lle naimattomalle palostilaille.

Jokaiseen asuntoon suunniteltiin oma yksityinen eteishallinsa. Käynti keittiöstä asuinhuoneeseen tapahtui eteisen kautta, suoraa kulkuyhteyttä ei niiden välillä ollut. Myös säilytystilat keskittiin ruokakomeroita lukuunottamatta eteiseen, jolloin pieni asunto järjestyi neliömääräänsä väljemmällä tavalla.

Perheellisten asuntojen lisäksi hälytyskeskus sijaitsi Satakunnankadun puoleisessa siivessä. Asukkaiden yhteiset tilat, leivin- ja pesutupa sekä sauna, sijoitettiin kellarikerrokseen. Paloaseman yleistä asumisviihtyvyyttä kohotettiin myös väljillä porrasauloilla ja parvekkeilla, jotka sijoitettiin tallin yläpuolelle. Kotoisuutta lisättiin myös hyvällä valaistuksella, monimuotoisilla ikkunoilla ja muutamilla istutuksilla.¹⁹

18 Kolho 2011. s. 11-13.

19 Kivinen 1982. s. 59.

Rakennustekniikka

Kaikkien keskeisten tilojen, kuten kalustohuoneen ja hevostallien, laipiot sekä tornin sisäseinät ovat rautabetonirakenteiset. Raudoitettun välipohjan ansiosta kalustohuoneessa ei tarvittu lainkaan pylväitä, mikä mahdollisti modernin ja avaran kalustohallin toteuttamisen.

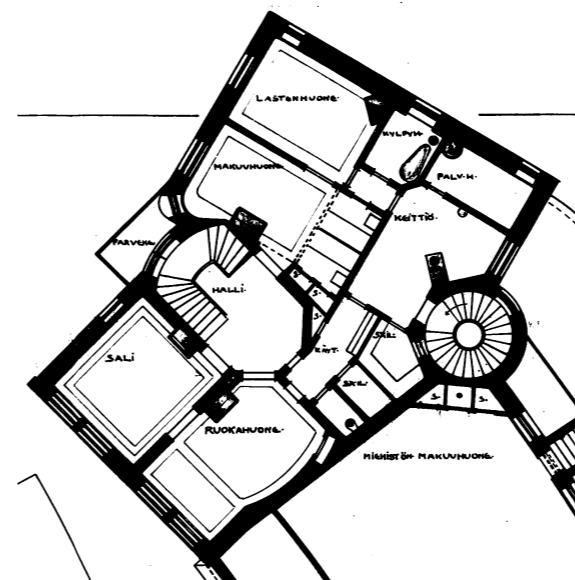
Keskuspaloaseman runko on tiiltä ja maantasokerroksen julkisivuverhous suurelta osin muurattua graniittia. Muut ulkoseinäpinnat ovat vaaleaa rappausa.

Tuuletusullakon ja vesikaton rakenteet ovat puiset. Ullakokerroksen alapuolelle rakennettiin ajanmukainen tiilinen palopermanto.

Pihaa rajattiin matalalla graniittimuurilla, jossa oli rakennuksen katon kanssa yhtenevä tiilikate. Kaikkien paloaseman toimintojen sijoittaminen yhteen rakennukseen monen erillisen sijasta on taloudellinen ratkaisu niin tontin tilankäytön kuin eri toimintojen keskinäisten suhteiden kannalta.

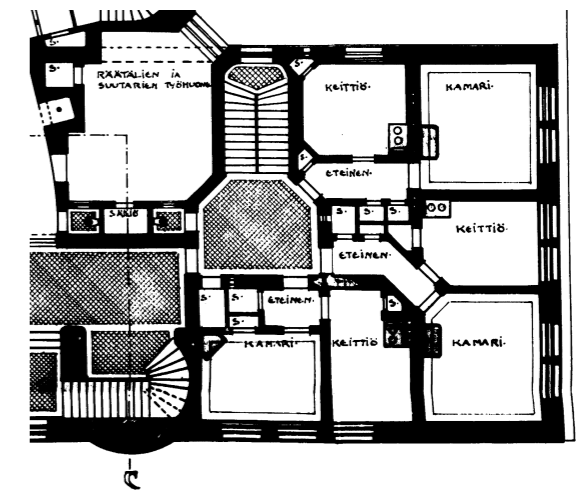
Rakennuksen talotekniikka, kuten yhteistilojen keskuslämmitysjärjestelmä halkovarastoineen, sijoitettiin kellariin. Letkujen kuivaustornin maantasokerroksessa oli lämpökeskus. Kuumavesijohto vei lämmintä vettä niin miehistön kuin letkujenkin pesutiloihin.

Taisto Toivosen freskot Keskuspaloaseman miehistötuvassa. E. M. Staf 1955. PPK.



Kuva vasemmalla: Palomestarin asunnon toinen kerros. Ote alkuperäisestä pohjapiirroksesta. Wivi Lönn 1907. RAVA.

Kuva oikealla: Perheasunnot ensimmäisessä kerroksessa rakennuksen eteläsiivessä. Ote alkuperäisestä pohjapiirroksesta. Wivi Lönn 1907. RAVA.



RAKENNUSHISTORIA

Työmaa-aikainen tulipalo

Uuden paloaseman rakennustyöt aloitettiin huhtikuun alussa vuonna 1907. Pääurakoitsijana toimi rakennusmestari K. A. Tuominen ja rakennustyön valvojana arkkitehti Wivi Lönn apulaisenaan rakennusmestari A. Pursiainen.²⁰

Jouluaattona 1907 mitä ilmeisemmin kamiinasta lastukasaan lentänyt kipinä sytytti paloaseman rakennustyömaalla tulipalon, joka teki laajalti tuhoa keskeneräiseen rakennukseen. Poliisin tekemissä tulipalon jälkiselvittelyissä todettiin rakennuksen lämmityskamiinoiden olleen ”siksi primitiivisiä, että niitä ei millään ehdolla voi pitää tarkoitustaan vastaavina, ellei aseteta vartiomiestä jokaisen sellaisen viereen”.²¹

²⁰ Suvanto 1948. s. 27-28

²¹ Vuori 1973. s. 23-24.



Keskuspaloaseman perustuksia rakennetaan. 1907. VKA.

Tulipalon johdosta Tampereen kaupunginvaltuusto päätti kokouksessaan 18. helmikuuta 1908 Rahatoimikamarin esityksestä teettää vahti-, ilmoitus- ja niiden päällä olevien luku-, sairas- ja päivystäjahuoneiden sekä erään käytävän katot tulenkestäviksi. Muutoksesta johtuva lisäkustannus, 2 735 markkaa, otettiin Rakennusrahastosta.²²

Kuten lukuisista jouluaattona 1907 otetuista valokuvista voi huomata, olivat Keskuspaloaseman rakentamistyöt tuolloin jo pitkällä. Tulipalon aiheuttamista tuhoista huolimatta rakennustyöt viivästyivät lopulta ainoastaan muutamalla kuukaudella. Tampereen uusi paloasema luovutettiin palokunnan käyttöön 21. syyskuuta 1908.²³

²² Tampereen kaupunki 1909. s. 22.

²³ Tampereen kaupunki 1908. s.9-10



Tampereen keskuspaloasema rakennustöiden aikaisen tulipalon jälkeen jouluaattona 1907. VKA.

1910-luku

Keskuspaloaseman ensimmäiset kymmenen käyttövuotta olivat rauhalliset eikä rakennukseen tehty isoja muutoksia. Valmistuessaan vuonna 1908 oli paloasemalla viisi hevosta ja vuonna 1912 hevoskanta nostettiin kahdeksaan aiemmin samana vuonna tapahtuneen hevosten influenssataudin aiheuttamien vaikeuksien vuoksi. Rakennusta ei tarvinnut tämän vuoksi muuttaa, sillä hevosille oli varattu peräti 12 tallipaikkaa tilavassa kalustohallissa.

Ainoa muutostyö ennen 1920-lukua oli Soukalahdenkadun ja Pellavatehtaankadun puolinen muuriosuus joka rakennettiin vuonna 1919. Muuri mukaili Satakunnankadun puoleista pitkää muuria, jossa graniitikivet olivat ladottu ”squared rubble”-tyyppisesti.²⁴ Muurin rakentamisen yhteydessä alkuperäisiä Satakunnankadun ja sisääntuloportin muuriosuuksia muutettiin uuden muurin kanssa yhteneväisiksi vaihtamalla muurin päällä olevat tiililadonnat graniittisiksi.



Harvinainen värivalokuva 1910-luvulta, jolloin paloaseman katto ja muuri olivat verhoiltu punatiilellä. Alfred Öhberg. MV.

²⁴ Muurin rakennuslupapiirustus 6.3.1919. TKA.

Vuoden 1918 kansalaissota ravisutti koko Tamperetta tehden tuhoja myös Keskuspaloasemaan. Rakennuksen läntiseen ulkoseinään osunut pommi puhkaisi voimistelusalin ikkunan ja katto oli lähes putoamassa. Kului muutama vuosi ennen kuin perusteellisemmat korjaustyöt saatiin tehtyä.²⁵

²⁵ Kaarninen 1998. s. 59.

Tampereen pääpaloasema taistelujen jälkeen vuonna 1918. TM.



Tampereen pääpaloasema taistelujen jälkeen vuonna 1918. MV.



1920-luku

Strömmerin muutossuunnitelma

Sodan jälkeen tiilikatossa oli paljon reikiä ja vuotava vesi turmeli kattorakenteita. Miehistön makuutilojen yläpuolella katto oli laskenut peräti 20 cm.

Palotoimisto oli laadituttanut suunnitelman ja kustannusarvion katon korjaamiseksi, mutta Rahatoimikamari ei pitänyt suunnitelmaa tarkoituksenmukaisena. Rahatoimikamarin mukaan oli tarpeen tehdä suurempia muutoksia ja uusia tiilikatto kokonaan, minkä vuoksi Arkkitehtiosasto laati uuden suunnitelman Keskuspaloaseman kattomuutoksesta. Kustannusarvio nousi näin 130 000 markasta 460 000 markkaan, johon kaupungin rahavarat eivät riittäneet. Lopulta päädyttiin siihen, että kaupunginhallitus hyväksyi Rahatoimikamarin ehdotuksen, jossa Arkkitehtiosaston laatima suunnitelma hyväksyttäisiin muilta osin, mutta uusi katto tehtäisiin jostakin muusta materiaalista kuin tiilestä. Lisäksi suunnitelman toteuttamista lykättäisiin siihen asti, kun tarvittavat varat voitaisiin osoittaa.²⁶

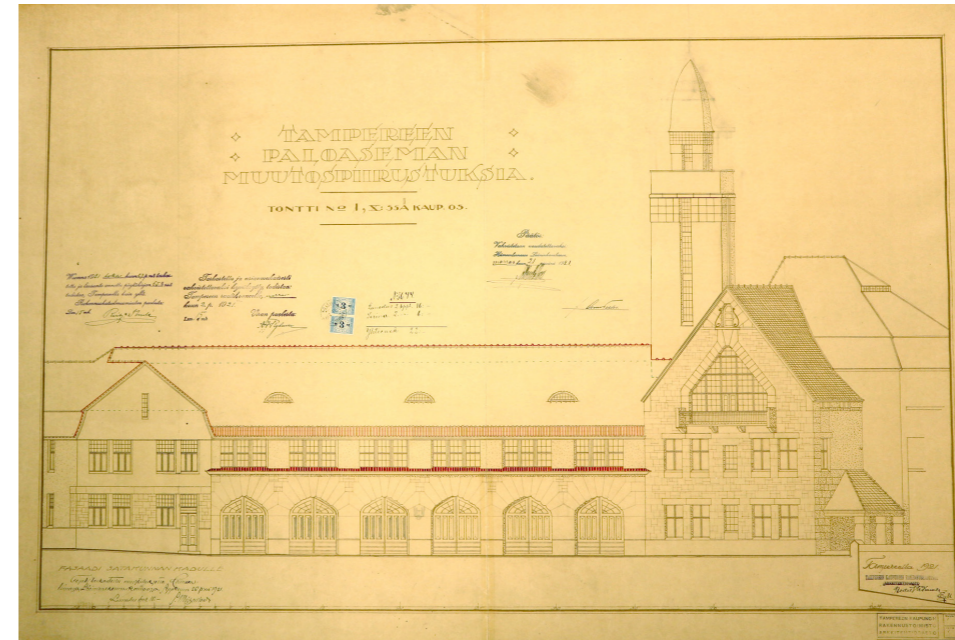
Seuraavana vuonna kaupunginvaltuuston kokouksessa todettiin, että välikatto oli laskenut niin paljon, ettei kattokorjausta voitu enää lykätä, ja 460 000 markan varat kattokorjaukseen myönnettiin.²⁷ Vuonna 1922 Kansalaissodan aiheuttamat vesikatot painanteet korjattiin Bertel Strömmerin suunnitelmien mukaisesti. Samalla kattoa korotettiin ja harjakorkeus nousi hieman. Itäisellä julkisivulla rakennusmassasta ulkonevan hevosten sairastalli- ja valjashuonesiipeä korotettiin niin, että heinävintin tilalle rakennettiin palomiehille pihan puolelle aukeava ruokasali ja keittiö.

Läntisellä julkisivulla räystääsinjaa nostettiin ja rakennusta korotettiin myös palomestarin asunnon kohdalta. Tällöin tasainen taitekattoinen pohjoispääty muutettiin harjakattoiseksi. Palomestarin asunnon länteen avautuvien ikkunoiden yläpuolelta purettiin kasviaiheinen reliefi ja tilalle rakennuksen päätyyn rakennettiin kapea ja korkea ikkuna. Tallioivirivistön yläpuolelta miehistön makuuhuonetilaa korotettiin niin, että makuuhuoneista avautuivat nyt kattoikkunoiden sijasta suuret ruutuikkunat kohti paloaseman pääporttia. Korkeimpana katolla sijaitsi aiemmin kaksi lunetti-ikkunaa, ja nyt uudelle katolle rakennettiin kolme alkuperäisten mukaista.

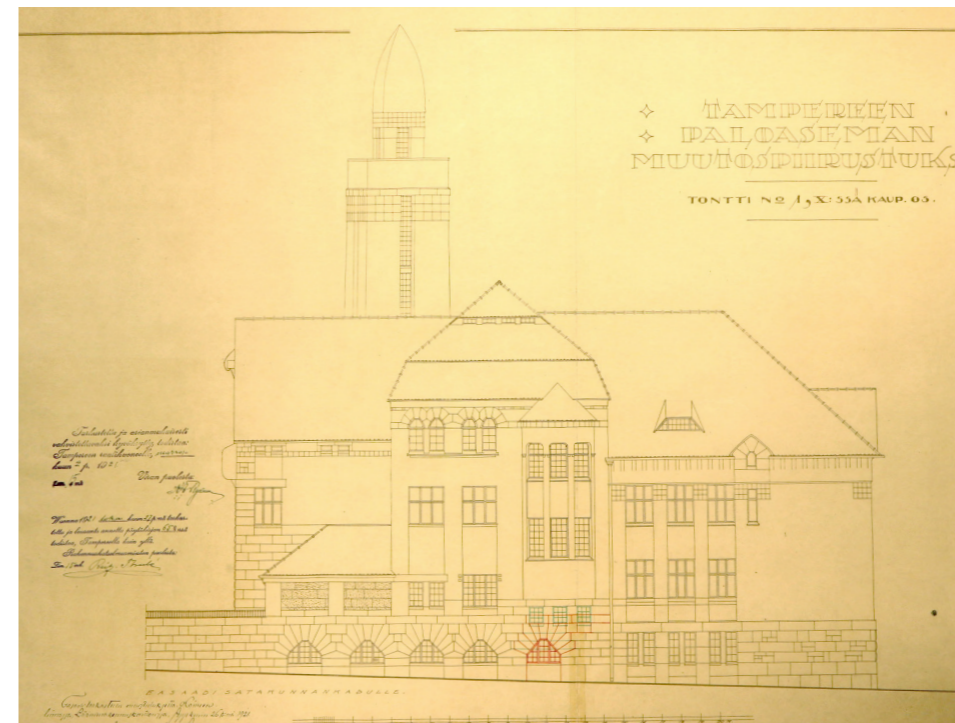
Satakunnankadun puolella porrashuoneesta purettiin kolme pientä ikkunaa joiden tilalle rakennettiin yksi iso ikkuna mukailen julkisivussa olemassaolevia ylöspäin kapenevia granttikehysisiä ikkunoita. Strömmerin suunnitelmassa kaikki uudet ikkunat jäljittelivät muodoltaan ja ruutuajottelultaan alkuperäisten ikkunoiden luonnetta.

Kattokorjauksen yhteydessä tehtiin myös sisätilamuutoksia. Toisen kerroksen eteläisessä siivessä sairashuone otettiin alipalomestarin käyttöön. Alipalomestarille tehtiin kokonaisuudessaan kolmen huoneen ja keittiön asunto. Palomiesten makuuhuonetilaa jaettiin samalla kolmeen kamariin joihin rakennettiin miehistölle myös vaatekaapistot. Eteläsiiven kellarikerrokseen rakennettiin nuohoojien huone ja kolme uutta tulisijaa. Kellariin tehtiin sepälle asunto ja alkuperäinen puusepänhuone muutettiin keittiötilaksi muuratulla tulisijalla. Viereistä porrashuonetta ja aulatilaa muutettiin niin, että alkuperäinen ensimmäiseen kerrokseen nouseva kierreportaikko purettiin. Portaatan alapuolinen puusepän säilytystila muurattiin umpeen.

Strömmerin muutossuunnitelman piirustuksista on lisäksi luettavissa lyijykynähahmotelma paloaseman torninhuipun muutoksesta, jota ei toteutettu. Torniosa lienee olleen yhtä huonokuntoinen kuin kattokin. Tornin kupoli korjattiin vaihtamalla suomutiilikate kuparikatteeksi.



Kalustohallin yläpuolelle saatiin rakennettua lisäkerros kattokulmaa loiventamalla, jolloin harjakorkeus ei juurikaan noussut. Muutoksista on myös luettavissa, että letkujen kuivaustornin tähystystasanteen ja kupolin muuttamista on luonnosteltu, muttei lopulta toteutettu. Bertel Strömmer, Tampereen paloaseman muutospiirustukset, 1921. TKA.



Satakunnankadun julkisivun kolme ikkunaa korvattiin yhdellä. Bertel Strömmer, Tampereen paloaseman muutospiirustukset, 1921. TKA.

²⁶ Tampereen kaupunki vuonna 1920, 1922. s.39.

²⁷ Tampereen kaupunki vuonna 1921, 1923. s.32.

Kasvava kaupunki ja palokunta

Järvensivun esikaupunki liitettiin osaksi Tamperetta vuonna 1922.²⁸ Tämä kasvatti palomiesten työmäärää ja palomiehiä tarvittiin yhä enemmän. Suurin osa 1920-luvun palosotilaista suurin osa oli poikamiehiä, jotka asuivat paloasemalla isoissa makuusaleissa. Perheellisille oli talossa erikokoisia asuntoja. Kun palomiesten joukko hiljalleen kasvoi, ehdotettiin paloasemalle uutta asuinrakennusta Pellavatehtaankadun puolelle. Rakennusta ei kuitenkaan toteutettu, vaan kaupunki vuokrasi palokunnan naapurista, kaupungin omistamasta Sukkavartaankatu 2:sta (nykyinen Pellavatehtaankatu 7) huoneistoja vuonna 1927.²⁹

Tampereen kaupunginarkistosta löytyy arkkitehti Bertel Strömmerin toimistossa työskennelleen E. Murroksen piirtämät rakennuslupakuvat erillisestä maakellarirakennuksesta huhtikuulta 1923. Tämä paloaseman itäisellä pihalla rakennettu jää- ja perunakellari lieneekin olleen lisäys uuden keskuskeittiön ruuansäilytystarpeisiin.

Kaluston tekninen kehitys

Keskuspaloaseman ensimmäiset kaksikymmentä toimintavuotta tulipaloja havainnoitiin palotornista tähystämällä. Paloaseman portilla seisoivat vartiomies, jolle kaupunkilaiset tulivat kertomaan tulipalosta. Hälytysjärjestelmät kehittyivät vuosien saatossa, ja tornivartiointi lakkautettiin turhana vuonna 1929. Uusi palolennätin sijoitettiin kalustohallin viereen rakennuksen eteläpäättyyn. Hermokeskuksella ehtikin vuosien aikana olla monta nimeä: palotelegrafi, palolennätin, lennätinhuone, päivystyshuone, hälytyskeskus.³⁰

Hevoset poistuivat palokunnan kuljetustoimista autojen tullessa tilalle 1910-luvun lopulta lähtien. Vuonna 1924 Tampereen palolaitoksen käytössä oli kaksi paloautoa ja seuraavana vuonna autoja hankittiin kaksi lisää. Vuonna 1924 oli palolaitoksella vielä 8 hevosta mutta vuonna 1928 enää yksi. Kuitenkin esimerkiksi talvella lumipyryn sattuessa hevosta pidettiin edelleen autokyytiä käytännöllisempänä.³¹ Autokantaan siirtyminen ei vaatinut paloaseman tiloilta juurikaan muutoksia. Kalustohalli soveltui autoille lähes sellaisenaan, ja talleista muodostettiin tarvittavia varasto- ja korjaustiloja kattokorotuksen yhteydessä.³²

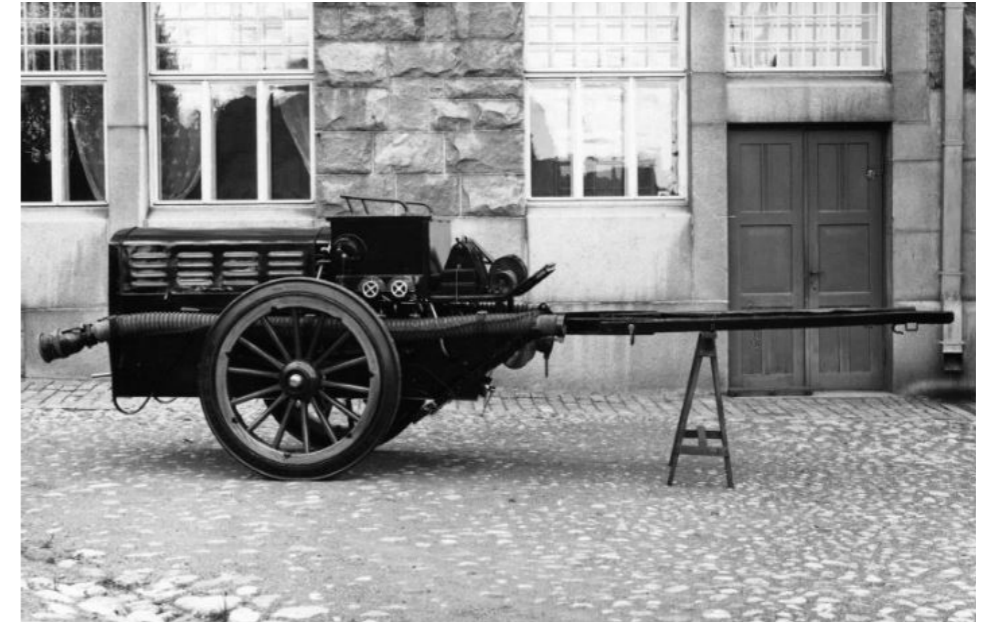
28 Kaarninen 1998. s. 53.

29 Katajamäki 2008. s.34.

30 Katajamäki 2008. s.53.

31 Vuori 1973. s. 46.

32 Kivinen 1982. s. 60.



Keskuspaloaseman moottoriräätäli 1920-1930-luvulta. Taustalla kuvassa näkyy rakennuksen läntistä julkisivua, ja palopäällikön asuntoon johtava sisäänkäynti, joka on nykyään muutettu ikkunaksi. Kuvaamo Aira. PPK.



Tampereen palolaitos uusi palolennätinjärjestelmänsä juuri ennen talvisodan alkamista. Aarne Pietikäinen 1939. VKA.

1930-luku

Maailmantalouden vaikeudet heijastuivat myös Suomeen 1930-luvun alussa vaikuttaen kaikkeen elämään. Pula-ajan vuoksi kaupunginhallitus oli kehoittanut noudattamaan kaupungin varojen käytössä mahdollisimman suurta säästäväisyyttä, ja tämä näkyi myös palolaitoksen kehityksen seisahtumisena 1930-luvulta lähtien.

Pispala liitettiin Tampereeseen vuonna 1937, ja tälle puiselle puutaloalueelle alettiin suunnitella omaa paloasemaa. Lisäksi Tampereen väkiluku kasvoi vuosien 1930-1940 välillä muutto- liikkeen ja alueliitosten vuoksi.³³ Vuonna 1937 palokunnan kokonaisvahvuus oli 50 miestä ja heistä 35 asui paloasemarakennuksessa, loput 15 Sukkavartaankadun vuokra-asunnoissa.³⁴

Palolennätinjärjestelmä uusittiin juuri ennen talvisodan alkua. Järjestelmään kuului 142 palokelloa kaupungilla ja 33 kelloa perheellisen palohenkilöstön asunnoissa. Järjestelmä naputti liuskalle reikäsarjoja, joista voitiin lukea osoite. Järjestelmä mahdollisti palohenkilöstön hälyttämisen suoraan asunnoista. Lisäksi laite käynnisti aluksi myös viisi yleistä hälytysreeniä. Vuonna 1940 sireenejä oli jo 20.³⁵

Palosotilas paloaseman läntisellä mukulakivetyllä pihalla. Sotilaan takana näkyvät kellarin ikkuna-aukot ovat nykyisin purettu. Kuvan aika-arvio 1930-1939. PPK.



Keskuspaloaseman voimistelusalitali toimi Talvisodan ajan tilapäisenä majoitustilana. Kuvan aika-arvio 1939-1940. PPK.

³³ Kaarninen 1998. s. 53.

³⁴ Katajamäki 2008. s.34.

³⁵ Katajamäki 2008. s.54.

1940-luku

1940-luvun sota-aika piti palomiehet kiireisinä. Tällä kertaa rakennus säilyi sodasta onneksi ilman suurempia vaurioita. Edellisen sodan iskut kuitenkin muistettiin, ja esimerkiksi hälytyskeskukseen oli rakennettu sodan ajaksi rakennusta suojaava laudoitus.

Tampereen alueliitos, Messukylän liittäminen Tampereeseen sotien jälkeen toi jälleen uuden esikaupunkialueen ja lisäsi edelleen palokunnan työmäärää. Messukylään perustettiin sivupaloasema vuonna 1947.³⁶

Keskuspaloaseman tilat kävivät yhä ahtaammiksi 1940-luvun loppua kohti, ja samalla tyytymättömyys rakennuksen vanhanaikaisuuteen ja toimimattomuuteen kasvoi. Paloaseman 40-vuotis juhluvuotena todetaankin rakennuksen ainoaksi muutostyöksi ulko-ovien maalaaminen.³⁷

Sukkavartaankadun kaikki 23 huoneistoa tulivat palokunnan asuinkäyttöön vuonna 1949. Perheportaassa oli tällöin vielä kahdeksan perheen asunnot, joita alettiin vähin erin muuttaa toimistihuoneiksi.³⁸

Marraskuussa 1944 kirjatut ja Vilho Kolhon piirtämät vajarakennuksen piirustukset ovatkin ainoa virallinen rakentamista koskeva dokumentti Keskuspaloaseman tontilla 1930- ja 1940-luvuilta.³⁹



Jatkosodan ajan palomiehiä Keskuspaloaseman hälytyskeskuksen suojalaudoituksen edessä vuonna 1943. PPK.



Palokunta juhlistaa todennäköisesti Toisen maailmansodan päättymistä. Paloaseman katto oli tuolloin tiiltä ja tornin kupoli kuparia. Valokuvaaja Jussi Kangas. PPK.

³⁶ Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 61, 64.

³⁷ Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 75.

³⁸ Katajamäki 2008. s.34.

³⁹ Vilho Kolho: vajarakennuksen rakennuslupakuvat marraskuu 1944. TKA.

1950-luku

Vuonna 1922 toteutetun majoitustilakorotuksen ja ruokasali-keittiön rakentamisen jälkeen pääpaloasemalla ei vuosikymmeniin tehty merkittäviä korjaustöitä. Varsinainen peruskorjaus oli eriasteisena vireillä 1940-luvun lopusta lähtien. Mittavamman peruskorjaushankkeen käynnistymistä odotellessa vuosikorjauksistakin pidättäytyttiin useana vuotena.⁴⁰

Nuohouslaitos oli aloittanut Tampereella ”tilapäisenä ja puolivirallisena” laitoksena vuonna 1920. Nuohoojat olivat 1920-luvulla saaneet vaatimattomat toimitilat paloaseman kellarista. Ja uusi työhuone löytyi vuonna 1930 Frenckelin tehdaskiinteistöstä.⁴¹ Paloasematontille nuohoojat palasivat vuonna 1954 tontin pohjoisosaan rakennettuun omaan uudisrakennukseen.⁴²

1950-luvun kuluessa Keskuspaloasemalla tehtiin viimein jo pitkään kaivattuja tila- ja julkisivumuutoksia. Letkujenpesuhuone ja kuivaushuone rakennettiin vuonna 1950.⁴³ Vuotava tiilikatto uudistettiin kauttaaltaan peltikatoksi vuonna 1952.⁴⁴ Samalla myös ulko-ovi palomestarin asuntoon rakennuksen läntisellä julkisivulla vaihdettiin ikkunaksi muiden 1950-luvun korjaustöiden yhteydessä. Puolestaan rakennuksen itäisen julkisivun ulkoasu koki ison muutoksen, kun palotornin alapuoliset ikkunarivistöt modernisoitiin.⁴⁵

Sammutusvälineistö sai yhden merkittävän lisän vuonna 1954 hankitusta 32-metrisestä konetikasautosta.⁴⁶ Lielähti oli liitetty vuonna 1950 Länsi-Tampereeseen ja lopulta vuonna 1957 Pispalaan rakentunut paloasema jakoi tamperelaisten palomiesten työmäärää.⁴⁷ Ensimmäiset radiopuhelimet tulivat käyttöön Pispalan paloaseman valmistumisvuonna 1957.⁴⁸

40 Katajamäki 2008. s.67.

41 Katajamäki 2008. s.62.

42 Vilho Kolho: Nuohoojien työkeskuksen rakennuslupakuvat 18.8.1954. TKA.

43 Vilho Kolho: Letkujenpesu- ja kuivaushuoneen rakennuslupakuvat 1950. TKA.

44 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 77.

45 Rakennuslupakuvasarja V. Tarkka ja Helinä Somerto 1951-1954. RAVA.

46 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 69.

47 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 61, 63.

48 Katajamäki 2008. s.54.

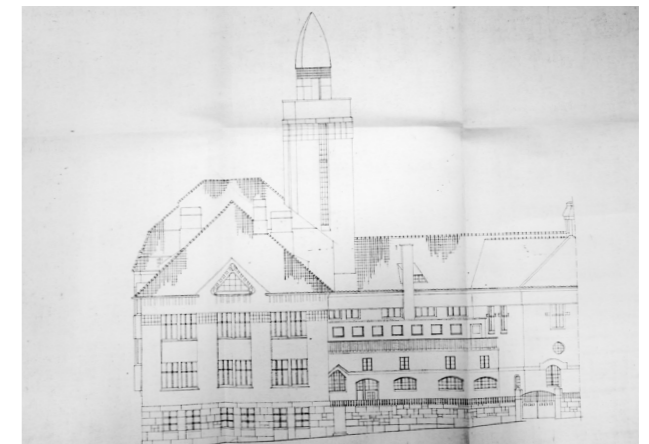


Paloaseman alkuperäistä tiilikattoa vaihdetaan peltikatoksi. Ensio Kauppila 9.9.1952. VKA.

Bertel Strömmerin suunnitteleman korotusosan julkisivun ikkunat modernisoitiin 1950-luvulla. Helinä Somerto, julkisivu itään 1951. RAVA.



Paloaseman kellariin rakennettiin paloletkujen pesuun tarkoitettu tila, joka sijoitettiin Satakunnankadun suuntaisesti rakennuksen läntiselle puolelle. Tila purettiin 1980-luvun peruskorjauksessa. E. M. Staf 1952. PPK.



1960-luku

Asuntoja, miehistötupia ja muita tiloja korjailtiin 1960-luvun aikana vähän kerrallaan. Vuosikymmenen isoin rakennushanke oli perheasuntojen muuttaminen toimistotiloiksi.⁴⁹ Myös pääjulkisivun pohjoispäädyssä olevat palomestarin asunnon ikkunat modernisoitiin kunnioittamatta alkuperäisten ikkunoiden muotokieltä.⁵⁰

Kalustohallin oikealla puolella sijaitseva puoliympyrään kaareutuva radiopuhelinkeskus työllisti kahta palomiestä vuorokauden ympäri. Talon eteläisellä puolella sijaitsivat päällystön toimistotilat, joiden yläpuolella kolme suurempaa miehistöhuonetta, joissa työvuorossa olevat palokuntalaiset viettivät vuorokauden kerrallaan. Tilojen yhteydessä sijaitsivat seurustelu- ja oleskelutilat. Ruokasali oli tilava ja sitä käytettiin luento- ja tiedotuspaikkana. Rakennuksessa oli myös saunatilat, kanttiini ja biljardipöytä vapaa-ajan viettoa varten. Alimmassa kerroksessa sijaitsi talon valaistus- ja hälytysjärjestelmään liittyvä akkuhuone sekä letkujen säilytys ja pesutilat. 1960-luvulla letkut pestiin tosin jo koneellisesti, mutta kuivattiin edelleen tornissa.⁵¹

Keskuspaloaseman tila-ahtaus oli helpottunut 1950-luvun lopulla Pispalan sivupaloaseman valmistumisen myötä. Miehistötupa korjattiin tämän vuoksi perusteellisesti vuonna 1960, jolloin siitä saatiin tehtyä vierashuone. Seuraavana vuonna uudistettiin lämmitysjärjestelmä muuttamalla toinen keskuslämmityskattila öljylämmitteiseksi. Vuonna 1963 vanha höyrylämmitysjärjestelmä purettiin kokonaan, ja tilalle tehtiin vesilämmitys. Samalla uudistettiin ja korjattiin miehistökerroksen tiloja kokonaisuudessaan. Lattiat uusittiin ja suoristettiin paiko-

tellen. Palopäällikön ja palokunnan toimistoihin tehtiin korjaus- ja maalaustöitä. Pieniä korjaus- ja uudistustöitä tehtiin myös vuonna 1965, muun muassa sauna- ja pesutiloihin.

Paloaseman eteläisessä siivessä suoritettiin vuonna 1966 laajemmin muutostöitä, kun toisen kerroksen asuintilat muutettiin toimistoiksi. Samana vuonna talon pahoin ruostunut peltikatto maalattiin ja kattorakenteita korjattiin. Koko toisen kerroksen huonetilat olivat nyt työpaikkakäytössä, toisessa kerroksessa sijaitsivat palomestareiden toimistotilat, sairaankuljettajien lepo huone, varusvaraston tilat sekä tulevan palon-ehkäisytoimiston huone. Kellarikerrokseen tehtiin uuden puhelinkeskuksen ”relehuone” ja uusi tilavampi arkistihuone.⁵² Pääpaloasemaksi muuttuneessa rakennuksessa (kuten aiemmin mainittu, Messukylä ja Pispala olivat saaneet sivupaloasemansa 1947 ja 1957) asui enää palopäällikkö Nurmi pohjoispäädyn huoneistossaan.⁵³

Hälytystekniikka uusiutui 1960-luvun kuluessa jatkuvasti kohti modernimpaa. Palolennättimen aika oli ohi ja tilalle tulivat hätäpuhelimet. Yleisöpuhelimien maksuton käyttö palokunnan tai sairausauton hälyttämiseen tuli voimaan vuonna 1964. Palokellojen vaihto hätäpuheliiniin alkoi vuonna 1965. Samaan pöytään liitettiin hälyttämisen uusin tekniikka, automaattista paloilmoinlaitoksista tulevat paloilmoitukset.⁵⁴

Vuonna 1966 Aitolahden kunta liitettiin Tampereeseen ja Tampereen maa-alaa kasvoi jälleen, nyt yhteensä 65,53 km².⁵⁵ Jauhesammutusauton hankinta tehtiin vuonna 1967.⁵⁶

49 Katajamäki 2008. s.42.

50 Kivinen 1982. s. 60.

51 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 75-76.

52 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 77.

53 Katajamäki 2008. s.34.

54 Katajamäki 2008. s.57.

55 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 61.

56 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 67.



Ilmakuva Tampereesta 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Kasvaneen kaupungin puutalokorttelit ovat korvattu jo suurimmilta osin korkeammilla rakennuksilla. Kuva on otettu kohti Pyhäjärveä ja Keskuspaloasema näkyy kuvan oikeassa alakulmassa. Matti Selänne, kuvan aika-arvio 1967-1972. VKA.

1970-luku

Vuonna 1972 Teiskon kunta liitettiin Tampereeseen, jolloin Tampereen maa-ala kasvoi 337,46 km². Alueellista kasvua tapahtui myös Hervannan kaupunginosan syntyminen myötä.⁵⁷

Kalustoa uusittiin vuonna 1971 hankkimalla muun muassa öljyntorjuntakalusto sekä 10 000 litran säiliöauto. Vuoden 1972 päättyessä oli Tampereen palokunnan kalustona kaikkiaan 20 paloautoa (9 säiliöautoa, 2 kalustoautoa ja 9 muuta autoa) sekä 10 moottoriruiskua.⁵⁸ Tämän myötä vuonna 1973 valmistui kevytrakenteinen autohalli neljää autoa varten. Autotalli oli käytössä 1980-luvun peruskorjaukseen asti.⁵⁹

Palotoimen muuttuessa palo- ja pelastustoimeksi, ja palokunnan sairaankuljetustoiminnan kasvaessa, tilausta kävi kestävämmäksi. Rakennusinsinööri Sakari Lehtinen valittiin Tampereen palopäälliköksi vuonna 1978, ja välttämättömät peruskorjaus- ja lisärakennushankkeet käynnistettiin nopeasti tämän jälkeen.⁶⁰

Keskuspaloasema toimi 1970-luvulla Tampereen palolaitoksen toiminnallisena ja hallinnollisena keskuksena, jonne pääosa

sammutus-, pelastus- ja sairaankuljetusyksiköistä oli sijoitettu. Sieltä operoivat myös kaikki tekniset erikoisyksiköt. Pispalan aluepaloaseman tehtävänä oli turvata välittömät ensitoimenpiteet kaupungin läntisillä alueilla ja Linnainmaan aluepaloaseman puolestaan itäisillä alueilla. Linnainmaan sammutusyksikön ja sairaaton asema otettiin käyttöön vuonna 1979.⁶¹

Keskuspaloaseman itäpuolella oli kaupungin omistama tyhjä tontti joka päätettiin hyödyntää paloaseman laajentamiseen. Olemassaolevaa ja uusia tontteja koskevat asemakaavamuutokset hyväksyttiin 1970-luvun lopulla.⁶²

Itäiselle tontille rakennettiin ensivaiheessa monitoimitalo, johon sijoitettiin Jussinkylän päiväkotia ja palolaitoksen tiloja. Päiväkodin alapuoliset palolaitoksen huoltotilat luovutettiin palotoimen käyttöön syyskuussa 1980.⁶³

57 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 61.

58 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 67-68.

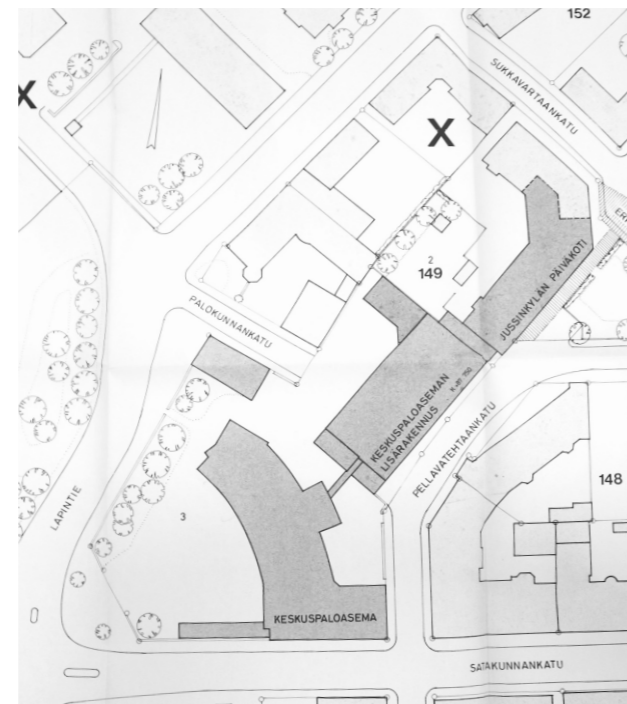
59 Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 1987. s. 77.

60 Katajamäki 2008. s.67.

61 Katajamäki 2008. s.74.

62 RAVA arkisto.

63 Katajamäki 2008. s.67.



Palolaitoksen 1970-luvun autokalustoa ja taustalla peruskorjausta odottava rakennus. Aika-arvio 1970-1979. PPK.



Lisärakennus 1980. Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalo. RAVA.

Jussinkylän päiväkodin rakennustyömaa. Aika-arvio 1979-1980. PPK.

1980-luku

Paloasemaa tarvitsevan kaupungin väkiluvun edelleen kasvassa myös Keskuspaloaseman laajentumistarve konkretisoitui viimein 1980-luvulla. Keskuspaloaseman peruskorjauksen ja lisärakennuksen suunnittelutyö tilattiin Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalolta, joka oli myös suunnitellut tontille ensimmäisenä rakennetun päiväkotimonitoimi-rakennuksen. Rakentamisen toteutti Tampereen kaupungin rakennusvirasto.

Keskuspaloaseman uudisrakennukseen tehtiin maanalainen kellarikerros, kaksi maanpäällistä kerrosta ja nelikerroksinen harjoitustorni. Kellarikerrokseen sijoitettiin varasto- huolto- ja tekniset tilat. Ensimmäisessä kerroksessa oli kalustohalli-, huolto- sekä varastotiloja, ja toisessa kerroksessa majoitus- koulutus-, varasto- sekä sosiaalitiloja. Kulkukäytävä rakennuksen toisessa kerroksessa yhdisti uuden ja vanhan osan toisiinsa.

Lisärakennuksen kuutiotilavuus oli noin 11 400 m³ ja kerrosala noin 2 580 m². Vertailun vuoksi alkuperäinen keskuspaloasema oli pinta-alaltaan noin 3 500 m² ja tilavuudeltaan noin 17 700 m³ eli uudet lisärakennukset lähes tuplasivat hyötytilan.⁶⁴ Uudisrakennus vihittiin käyttöön Tampere-päivänä 1. lokakuuta 1982.

Keskuspaloaseman peruskorjaus aloitettiin välittömästi lisärakennuksen valmistuttua. Tavoitteena oli nykyajan tarpeet täyttävä rakennus, joka toteuttaisi myös tulevaisuuden toiminnalliset vaatimukset. Peruskorjauksessa haluttiin erityisellä pietteillä huomioida vanhan jugend-rakennuksen rakennustaiteelliset arvot. Rakennuksen ulkoasua palautettiin useammasta kohtaa Lönnin suunnitelman mukaiseksi. Työ toteutettiin vaiheittain, ja palolaitos toimi koko rakennustyön ajan myös vanhalla rakennusosalla.⁶⁵

Peruskorjauksessa rakennukseen tehtiin mittavia tilamuutoksia, julkisivu korjattiin kauttaaltaan ja lisäksi kaikki vesi- ja viemärijohdot uusittiin. Kalustohalliin tuli tilat peruslähdön yksiköille sekä päällystön tarkastusautoille. Hallin ovet uusittiin ja muutettiin sähkökäyttöisiksi. Lisäksi kalustohalliin rakennettiin välttämättömät sosiaalitilat sekä täydennyskalustovarasto. Kellarikerrokseen valmistui tilat palomuseolle, vierashuoneet, saunasasto sekä pelastussukeltajien koulutusallas.

Päällystön ja alipäällystön tilat sijoitettiin entiseen tapaan rakennuksen toiseen kerrokseen, mutta nyt ne, kuten myös

⁶⁴ Katajamäki 2008. s.68.

⁶⁵ Katajamäki 2008. s.70.



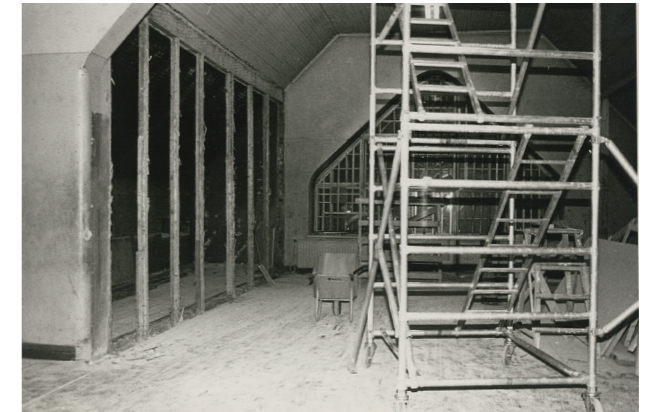
Läntisen julkisivun rappaus oli 1920-luvun korotusosassa ja letkujen kuivaustornissa irti. Kuvan aika-arvio 1980-1985. PPK.

Vastavalmistunut lisärakennus ja peruskorjausta odottava vanhempi osa 1980-luvun alussa. PPK.

Keskuspaloaseman uusi lisärakennus. Aika-arvio 1986-1989. PPK.



Voimistelusalali 1980-luvun peruskorjauksen aikana. PPK.



palonehkäisyosaston huonetilat, sijaitsivat eteläisessä siivessä. Kalustohallin yläpuoliset isot miehistöhuoneet muutettiin kahden hengen huoneiksi. Miehistöhuoneiden ja keittiön väliin muodostui oleskeluauula. Samassa kerroksessa sijaitseva ruokasali ja laitoskeittiö peruskorjattiin. Ruokailusalista lähti yhdysilta uudelle puolelle.

Rakennuksen oman palotelegrafin aika oli 72 vuotta kestänytään ohi vuonna 1980. Satakunnankadun hälytystoimintaa on pienimuotoisesti jatkanut myöhemmin perustettu valvomo.⁶⁶

Kolmannen kerroksen voimistelusalit sai peruskorjauksen yhteydessä sosiaalitalit. Sen kyljestä saivat pienet huonetilat Tampereen Palomiehät ry ja Palokunnan Urheilijat. Rakennuksen pohjoispäädyssä sijaitseva palomestarin asuinhuoneisto jäi tyhjäksi, kun palopäällikkö Lehtinen muutti virka-asunnostaan pois vuonna 1981. Palomestarin huoneiston saneerattiin hallintotoimiston tiloiksi.⁶⁷

Sisätiloja yhtenäisti nyt muun muassa vaaleat värit ja uudet valaisimet. Pohjoisella julkisivulla katettu sisäänkäynnin viereinen ulko-ovi palautettiin alkuperäiseen muotoonsa ikkunaksi. Läntisen julkisivun pohjoisosassa toisen kerroksen 1960-luvulla modernisoidut ikkunat muutettiin alkuperäiseen muotoon.

Pihamaalla Satakunnankadun puoleisen kivimuurin viereen myöhemmin rakennettu letkujen pesutila purettiin. Aiemmin rakennukseen kuljettiin letkujen pesutilan katolta, mutta nyt läntinen sisäänkäynti muutettiin lähemmäksi alkuperäistä pihasuunnitelmaa.

Satakunnankadun julkisivuun ei tehty muutoksia. Pellava-tehtaankadulle aukeavan julkisivun 1950-luvulla rakennetut modernit ikkunat ja ulkoseinät purettiin, ja tilalle rakennettiin miehistötiloja, joiden julkisivu mukailee edeltänyttä Bertel Strömmerin suunnittelemaa korotusosaa. Myös muut Keskuspaloaseman ulkoasuun ja ympäristöön sopimattomat rakennelmat ja katokset purettiin, kuten esimerkiksi suuri paloletkujen kuivaamiseen tarkoitettu työteline.⁶⁸

66 Katajamäki 2008. s.57, 71.

67 Katajamäki 2008. s.71.

68 Tampereen keskuspaloaseman Saneeraus. Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalo. 6.1.1983.

69 Katajamäki 2008. s.62.

70 Tampereen kaupunki ympäristölautakunta Lupahakemus 24.6.2004. RAVA arkisto.

71 Katajamäki 2008. s.84.

72 Katajamäki 2008. s.84.

73 Hannu Nieminen. Pääpiirustukset 19.12.2013. RAVA arkisto.

1990-luku

1980-luvun peruskorjauksen ja lisärakennuksen jälkeen keskuspaloasemarakennukseen ei ole tehty yhtä laajoja muutostöitä. Ainoa suurempi muutostyö 1990-luvulla oli Tampereen palomuseon muutostyöt kellarikerroksessa 1998.

2000-luku

Alun perin nuohoojien työkeskuksena toiminut ja vuonna 1954 rakennettu sosiaalitalarakennus purettiin tontin pohjoisosasta vuonna 2004.⁶⁹ Samana vuonna paloaseman toimistotiloissa tehtiin lvi-töitä sekä kantavien rakenteiden että palo-osastoinnin muutoksia.⁷⁰ Esimerkiksi rakennuksen ensimmäiseen hälytyskeskukseen, palotelegrafin huonetilaan, perustettiin valvomo. Valvomossa on hoidettu tästä lähtien muun muassa tiedotukseen liittyviä asioita ja samalla se on toiminut aluepelastuslaitoksen asiakaspalvelupisteinä.⁷¹

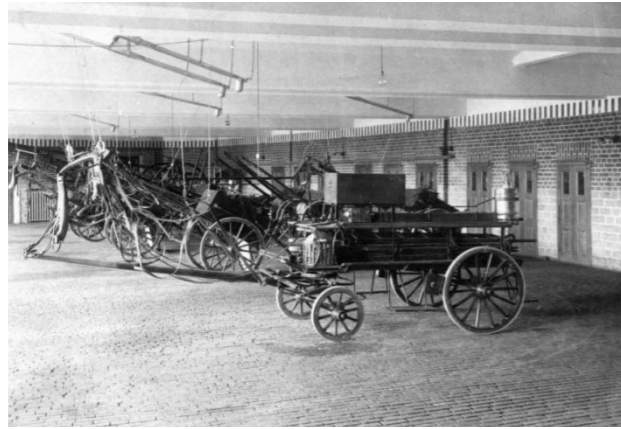
2000-luvun alussa tehtiin muutoksia myös toisen kerroksen tilajärjestelyyn, kun osa pohjoissiiven miehistötilasta vaihdettiin hallinnon ja päällystön kahdeksi toimistohuoneeksi.⁷² Vuonna 2014 keskuspaloaseman ullakon itäpäätyyn toteutettiin lvi- ja väliseinämuutoksia purkamalla kevyitä väliseiniä.⁷³ Rakennukseen on 2000-luvun kuluessa tehty lisäksi pieniä ja huomaamattomampia korjaus- ja muutostöitä, joista ei tyypillisesti ole säilynyt kirjallista dokumentaatiota. Esimerkiksi kalustohallin lattiapinta on uusittu 2000-luvulla entistä kestävämmäksi.



Peruskorjattu keskuspaloasema 1980-luvulla. PPK.



NYKYTILA
SISÄTILAT



Hevosvetoinen palokalusto esillä kalustohallissa. Takana näkyvät hevostallien ovet. Kuvan aika-arvio 1908-1919. PPK.



Ottaen huomioon palokaluston kehityksen sadan vuoden aikana, on palokunnan hevoskaudella suunniteltu rakennus sopeutunut hyvin moottorikaudelle. Palokunnan autoja esillä kalustohalli 1930-luvun lopulla. Aarne Pietinen 1939. VKA.



Kalustohalli 2020-luvun alussa.

Kalustohallin oviaukot 1980-luvulla ennen peruskorjausta. PPK.



Ulko-ovet ovat nykyään modernit ja automatisoidut, mutta noudattavat alkuperäistä muotokieltä. Ensimmäiset vuosikymmenet tilassa oli tiilipermanto ja esimerkiksi valaisimet on uusittu useaan kertaan.



KALUSTOHALLI

Osa tallien ovista on muurattu umpeen tai purettu kokonaan vuosien saatossa hevosten vaihtuessa paloautoihin. Kalustohallin takaosa on nykyisin varusteiden säilytystilana.



Alkuperäinen oviaukon paikka palomestarin asuntoon näkyy kalustohallin pohjoisseinässä edelleen.



Hevostallien oviaukoihin on jätetty vanhojen ovien automatiikkaa, joka mahdollisti palokunnan nopean lähdön hevosten kanssa. Yhden hevostallin paikalla on moderni liukutanko.



KALUSTOHALLI

Voimistelusalin seinät ja pilarit olivat alkujaan somistettu hienovaraisella kiertävällä koristemaalauksella. Kattolapteen alapuolinen osa päätyikkunan vieressä oli varastotilana. Varastojen väliseinät ovat sittemmin purettu, ja puiset pilarit maalattu vaaleanpunaiseksi. Seinien mäntyverhoilu on niin ikään peruskorjauksen jäljiltä. Sisäkattoon kiipeilyä varten asennetut koukut ja puinen verhoilu ovat alkuperäiset, kattovälisimet 1980-luvulta. Myös voimistelusalin parketti on uusittu moderniksi.





Pohjoisen suuntaan avautuneen ikkunaaukon paikalle rakennettiin 1920-luvun kattokorotuksen aikana varastotila.



Varaston ovi ennen peruskorjausta. PPK.



1900-luvun alun messinkinen liikutanko ei ole enää käytössä, mutta se on sijainnut helposti ja nopeasti saavutettavassa paikassa voimistelusalin keskiosassa.

Varaston sisäpuolella näkyy alkuperäisen ulkoseinän graniittipinta.



Keskuspaloaseman ruokailusali on rakennettu 1920-luvun korotuksen aikana rakennuksen hevostallien yläpuolelle toiseen kerrokseen. 1980-luvulla peruskorjauksessa kaikki sisäpinnat uusittiin ja tilaan asennettiin muun muassa uudet valaisimet. Ruokailusalin ikkunat ovat pääasiassa alkuperäiset.



Työhuoneiden ja niihin johdettavien käytävien lattiamateriaalit vaihtelevat vaaleista vinyylilaatoista muovimattoihin. Kuvissa kolmannen kerroksen toimistoja, jotka ovat alkujaan olleet varastotiloina.



Kaikki rakennuksen wc- ja suihkutilat ovat peruskorjauksen jäljiltä. Kuvassa eteläisen toimistosiiven wc.



Palomiesyhdistyksen toimistotilan wc oli aikanaan räätälien ja suutarien varasto. Hyllynpaikka näkyy vastakkaisella seinällä edelleen.



Eteläisessä siivessä, rakennuksen toisessa kerroksessa, sijainnut pesuhuone on nykyisinkin palokunnan peseytymistilana. Alkuperäinen materiaalipaletti kivilatistioineen on tosin vaihtunut modernimman märkätilan mukaiseksi.

Satakunnankadulle aukeava toimistohone rakennuksen toisessa kerroksessa oli Wivi Lönnin suunnitelmassa palokunnan ruokailutilana.



Toimistokäytävän holvikaarellinen kulkuaukko on rakennettu Strömmerin suunnitelmien mukaan 1920-luvulla, kun avonainen ruokailusali jaettiin pienempiin huoneisiin, ja kulkuyhteys porraskäytävään suljettiin.



Entisessä palomestarin asunnon aulatilassa näkyy merkkejä vanhasta tila- jaosta. Nykyinen läntiselle pihalle aukeava toimisto on jaettu edelleen ikkunallisella väliseinällä.



Palopäällikön viereinen työhuone rakennuksen toisessa kerroksessa entisessä palomestarin asunnossa.

HENKILÖKUNNAN TILAT

Paloaseman kaartuvan rungonmuodon voi huomata parhaiten toisen kerroksen aulatilassa. Makuuhuoneet ulottuivat aiemmin aulan keskellä olevien betonipilareiden linjaan asti.



Käytävä kalustohallista läntiseen aulatilaan 1980-luvulla ennen peruskorjausta ja 2020-luvulla. Peiliovet ja ovenkarmit maalattiin peruskorjauksessa valkoisiksi ja seinien koristemaalaukseen seuraa alkuperäistä. Sisäseiniin on valittu vastaavanlainen vaaleankeltainen sävy, kuin rakennuksen ulkoseinien rappauksessa. Mustavalkoinen 1980-luvun kuva: PPK.



Ensimmäisen kerroksen aulatilojen kiviset porraskelmat ja lattia ovat alkuperäiset.



Itäisen aulan ruskea shak-kiruutukuviainen kivilattia. PPK.



Toisen kerroksen aulasta oli Lönnin suunnitelmassa kulku muun muassa palomiesten lukuhuoneeseen ja sairastupaan. Seinällä olevan taulun paikalla oli oviaukko ruokailusaliin, joka muurattiin umpeen 1920-luvulla. Aulan puulattia on nykyisin päällystetty linoleumilla.



AULATILAT JA KÄYTÄVÄT

Portaat kiertyvät kolman-
nesta kerroksesta alas
toiseen ja ensimmäiseen
kerrokseen, jonka jälkeen
muoto suoristuu kellarin
palomuseoon kuljettaessa.
Satakunnankadun puolei-
sessa julkisivussa porras
näyttyytyy ulkonevana erk-
kerinä. Kellarin porrasyhteys
katkaistiin 1920-luvulla ja
samalla purettiin julkisivusta
kolme ikkunaa. Tilalle raken-
nettiin yksi kolmiomainen
ikkuna, joka mukailee alku-
peräisiä kellari-ikkunoita.
1980-luvun peruskorjauksen
yhteydessä kellarin johtava
porrasosuus palautettiin
Wivi Lönnin suunnitelman
mukaiseksi.



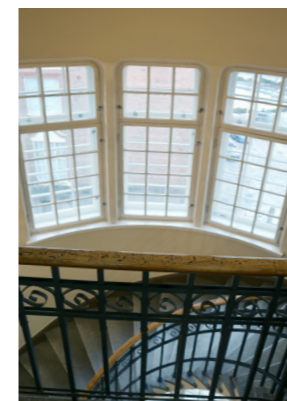
Valokuva toisesta kerroksesta.



Nykyinen porrasosuus kellarin palomuseoon mukailee alkupe-
räistä Lönnin suunnitelmaa.



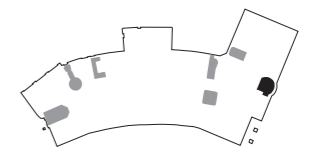
Satakunnankadun julkisivussa sisäporras näyttyytyy ulkonevana
erkkerinä, jonka alapuolella on 1920-luvulla lisätty ikkuna.



Porrashuoneen Satakunnan-
kadulle avautuvat erkkeri-ik-
kunat rakennuksen kolman-
nessa kerroksessa.



Porraskaiteiden on koristeai-
heena on ylöspäin juokseva
koira.



PORRASHUONEET



Itäisen aulan porrashuone on suurempi ja arkisempi verrattuna viereiseen kiertoportaaseen. Entisessä perheasuntojen siivessä alkuperäiset shakkiruutukuvioiset kivilattiat elävöittävät portaan aulatiloja.



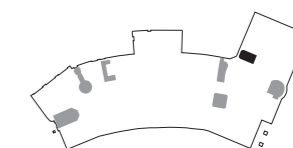
Porrashuone ennen peruskorjausta. PPK.



Kaiteen detajliikka on yksinkertaista ja laadukasta 1900-luvun alun käsityötä.

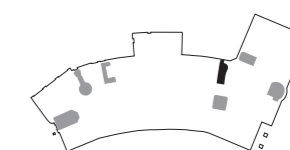


Askelmien kivilaatu muuttuu betoniksi kuljettaessa ylös ullakokerrokseen.



PORRASHUONEET

Nykyisen palomiesyhdistyksen toimiston vieressä on pieni arkinen porras, joka johdattaa kellarista ja ensimmäisestä kerroksesta palolaitoksen itäiselle sisäpihalle. Porraskaide on suora ja koristeeton.



PORRASHUONEET



22-metrinen letkujen kuivaustornin kiertoporras johdattaa kellarista ylös tähytysparvekkeelle. Tornissa on useampi porrastasanne ja keskellä tila paloletkujen kuivaukselle. Kesäisin letkuja kuivattiin myös itäiseen julkisivuun kiinnitetyssä työtelineessä, joka purettiin 1980-luvulla.



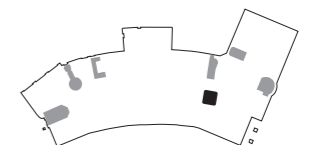
Tornin alempi länteen avautuva ikkuna on jäänyt osittain piiloon Strömmerin korotusosan taakse.



Paloletkujen kuivaamiseen tarkoitettu kuilu ja koneisto.

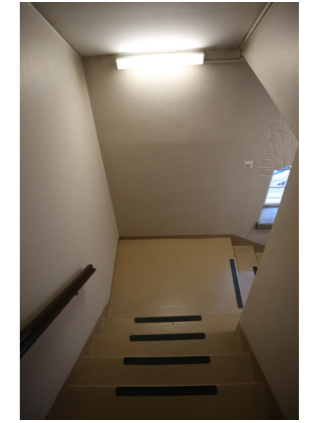


Ilmanvaihto korkeassa rakennelmassa aiheuttaa rakenteellisia haasteita erityisesti tornin ylimmissä osissa.

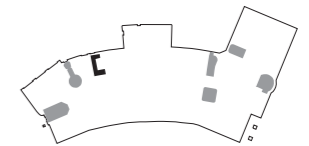


PORRASHUONEET

Portaikko itäiseltä pihalta palolaitoksen keittiöön on muuttunut sadan vuoden aikana useampaan kertaan. Valokuvassa näkyvän ikkunan vieressä oli Löninin suunnitelmassa ulkoseinässä ulko-ovi, josta kuljettiin suoraa porrasta pitkin miehistön makuuhuoneisiin. Strömmerin korotuksen yhteydessä tilalle rakennettiin L-porras joka puolestaan johdatti sisäpihalta keittiöön. 1980-luvun peruskorjauksessa porras muutettiin kokonaan kolmivartiseksi kiertoportaaksi, ja ulko-ovi muurattiin umpeen. Alkuperäinen ovenpaikka näkyy edelleen itäisellä julkisivulla. Tummat puukaiteet ovat todennäköisesti säästetty edeltäneistä portaikoista.



Useaan kertaan muutetussa portaikossa on säilynyt myös palanen alkuperäistä historiaa - pienestä luukusta on aikanaan päässyt ryömi-mään hevosten heinävintille.

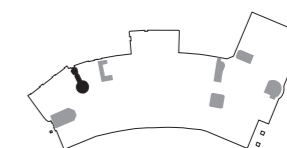


PORRASHUONEET

Itäiseltä sisäpihalta on oma porrasyhteytensä kupoliseen kierreportaaseen. Piianporras vei puukellarista palomestarin asunnon keittiöön ja ullakolle. Pienen portaikon kaide on arkisen koristeeton ja porrasaskellus tiheä.

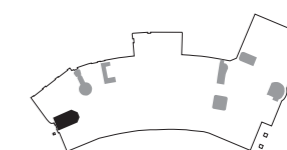


Strömmerin 1920-luvun kattokorotuksessa portaan kupolista torniosaa ei muutettu. Rakennusta korotettiin kuitenkin portaan vierestä, jolloin itäinen seinälinja meni uusiksi toisessa kerroksessa. Porrashuoneessa muutostyö näkyy edelleen toisen kerroksen ikkunassa.



PORRASHUONEET

*Palomestarin asunnon
kaareva kiertoporras
on korkean parvekkeen
ansiosta valoisa ja näyttävä.
Välitasanteelta on kulku
pohjoiselle parvekkeelle.
Puiset porraskaiteet ovat
kodikkaammat rakennuksen
muihin kulutusta kestäviin
teräskaitisiin verrattuna.*

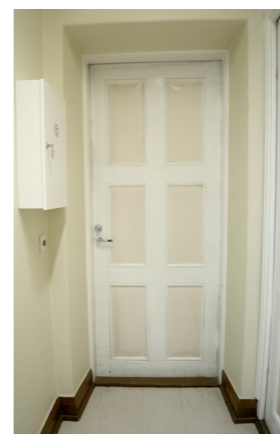


PORRASHUONEET

Rakennuksen kaikki sisäovet ovat pääasiassa alkuperäisiä huullettuja peiliovia. Ovenkahvat ja lukot vaihtelevat rakennuksen eri osissa ja huoneissa. Alkuperäisiä ovia on kunnostettu ja muokattu vuosien saatossa aina tarpeen tullen. Vanhat ovet on usein maalattu valkoisiksi ja ovien peiliosat vaaleanruskealla maalilla, jonka sävy ja tummuusaste vaihtelevat. Kuvassa nykyisen pelastusjohtajan huoneen ja viereisen toimistohuoneen välinen oviaukko, joka on alkuperäisellä paikallaan. Rakennuksen sisätiloissa on tehty paljon väliseinämuu-toksia ja sisäovien paikat ovat muuttuneet useam-paan kertaan. Alkuperäiset oviaukot tunnistaa leveästä ovenkarmista.



Kuvissa työhuoneen ovi toi-
sessa kerroksessa, komento-
toimiston ovi ensimmäisessä
kerroksessa ja palomuseon
ovi kellarikerroksessa.



1920-luvulla Strömmerin
kattokorotuksen yhteydessä
rakennettiin porrasyhteys
itäiseltä sisäpihalta suoraan
uuteen keittiöön. Nykyään
ulko-ovi yhteys on siirretty,
mutta sisäovien paikat
keittiöön ja viereiseen varas-
toon ovat samalla paikalla.
Keittiöön johdattaa alkuperä-
inen 1920-luvun peiliovi,
vastapäiseen varastoon
vaatimattomampi moderni
sisäovi.



Eteläisen sisäntuloaulan alkuperäinen suuri ikkunalinen oviaukko tuo valoa kalustohallin suntaan.



Useimmissa sisäovissa on modernit Abloyn lukot.



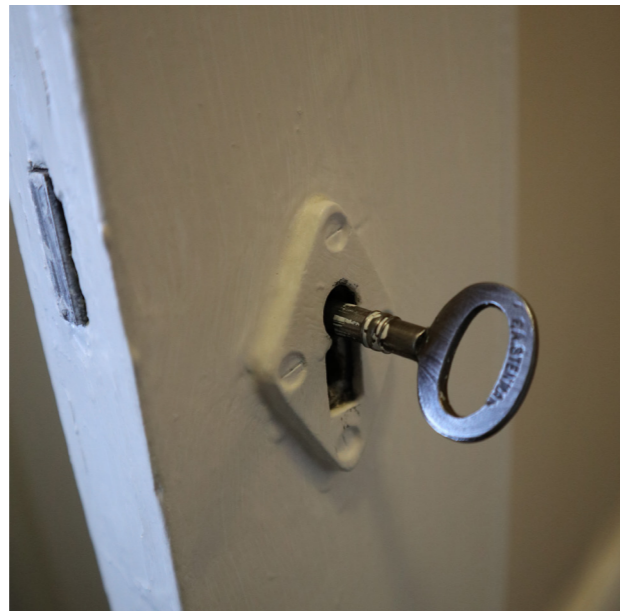
Ovien ja ovivasikoiden saranat ovat lähes kaikki vaihdettu, mutta muutamissa ovissa on edelleen alkuperäiset puusaranat.



1980-luvun peruskorjauksen aikana toimiston ja ulko-ovien välille puhkaistiin leveä taiteellinen oviaukko jonka tieltä purettiin palomestarin asunnon kaakeliuuni.



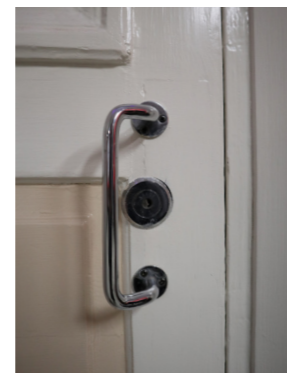
Pohjoisen sisäänkäynnin viereisen portaikon alapuolisessa komerossa on edelleen F. A. Stenmanin avaimellinen tasolukko 1900-luvun alusta.



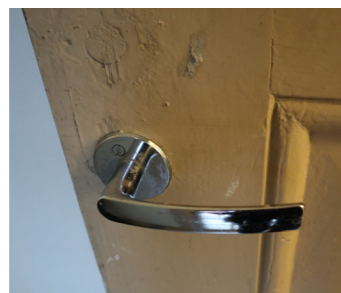
Itään aukeaviin ensimmäisen ja toisen kerroksen perheasuntoihin asennettiin 1960-luvun toimistomuutoksen yhteydessä lukolliset kiintokaapit.



Letkujen kuivaustornin oveen on jälkiasennettu Tampereella 1930-luvulta 1980-luvulle toimineen Primo Oy:n ovenkahvat ja -painikkeet.



Kellarin sisäovissa on lankavetimet ja Abloyn lukot.



SISÄOVET

KALUSTEET

Alkuperäiset messinkiset liikutangot on säästetty, mutta terveyssyistä ne eivät ole enää käytössä.



Paloasemalla on käytössä uudet modernit liikutangot.



1980-luvun peruskorjauksessa sisätiloihin asennettiin yhtenevät lasiset valaisimet



Kaikkiaan kaksi palomestarin asunnon alkuperäisistä kaakeliuuneista on säilynyt paloaseman pohjoisessa siivessä. Molemmat jugend-henkiset uunit on koristeltu vihreänsävyisellä luontoaiheisella ornamenttiikalla.



Alkuperäiset miehistön käytössä olleet huonekalut olivat yksinkertaisia koivukalusteita.



Pelastusjohtajan huoneessa on Höyrypuuseppä Oy:n valmistama tamminen vaatekaappi, joka on täynnä siroja yksityiskohtia.

KALUSTEET



ULKOASU

Pohjoisen julkisivun yleisilme on melko lähellä alkuperäistä. Kattomuutokset ovat tehneet ulkoasuun näkyvimmän muutoksen. Pohjoisella julkisivulla on edelleen puolimansardikatto, mutta läntinen vastaava kattomuoto muutettiin 1920-luvun korottamisen yhteydessä taitekattoiseksi. Palomestarin asuntona toiminut pohjoissiipi erottuu muusta rakennuksesta omalla parvekkeellisella sisäänkäynnillään. Palomestarin asunnon maantasokerros ei myöskään ole graniittinen, toisin kuin rakennuksen muissa osissa.



Keskuspaloaseman alkuperäistä elävää kattomaailmaa. Kuvan aika-arvio 1919-1921. PPK.

Wivi Lönnin arkkitehtuurissa ornamenttiaiheet olivat tyypillisesti suoria viittauksia rakennuksessa tapahtuvaan toimintaan. Pohjoisjulkisivun kohokuvallinen ornamentti muistuttaa tulimarjaa.



Parvekkeen yläpuolella porrashuoneen kupolinen kattomuoto muuttui 1950-luvun peltikattomuutoksen myötä kulmikkaammaksi.

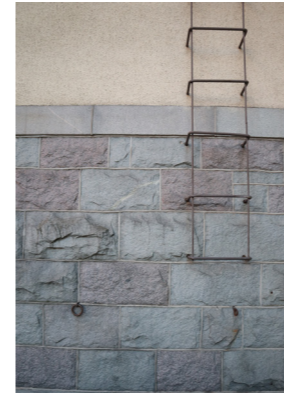


Rakennuksen ensimmäinen kerros on palomestarin asuntosiipeä lukuunottamatta verhoiltu kauttaaltaan puna- ja harmaagraniitilla. Kaikkien julkisivujen yleiskunto on hyvä.



Yleisilme on lähellä alkuperäistä lukuunottamatta konesaumattua vihreää peltikattoa. Autotallien ovet ovat uudet ja pyöreän pihanportaan vierestä on poistettu savupiippu. 1980-luvulla katosta nousi lukuisia pieniä savupiippuja. Matalimmalla kattolappeella on nykyään myös modernit lumiesteet. Ullakolle aukeavan kattoikkunan keskelle on asennettu tuuletusritilä.

1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä keskuspaloasema laajeni lisärakennuksella uudelle tontille kohti itää. Alkuperäiseen paloaseman lisärakennus kiinnittyi punaisella teräsrunkoisella käytävällä.



Rautaiset palotikkaat ja hevosten kiinnitysrenkaat ovat pysyneet julkisivussa tiukasti kiinni yli sata vuotta.



Tultuaan yleiseksi liikennevälineeksi 1920-luvun aikana auto syrjäytti hevosen myös palontorjunnassa. Keskuspaloaseman piha oli vuosisadan aikanaan mukulakiveä ja katto tiiltä. Kuvan aika-arvio 1920-1926 PPK.



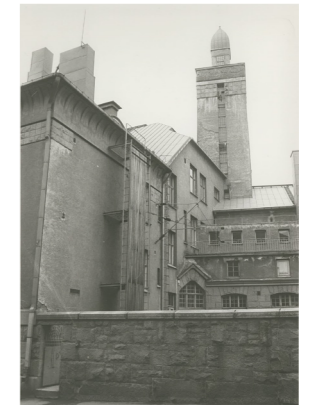
Kalustohallin takana oli hevostallit ja hevosten hoitoon liittyvät tilat. Heinävintille pääsi kulkemaan julkisivussa olevia tikkaite pitkin. Heinävintti ja alimman kerroksen huoneet ovat nykyään palokunnan varastotiloina. Ylimmän kerroksen ikkunarivi kuuluu 1920-luvulla rakennetulle ruokailusallille.

*Rakennuksen eteläistä osaa
kiertää yksinkertainen kor-
niisi ja kolmen graniittikiven
levyinen koristeaihe.*



*Pellavatehtaankadun puolei-
nen julkisivu ja sisäpiha.*

JULKISIVU ITÄÄN - PELLAVATEHTAANKADUN PUOLI



Valokuva keskuspaloaseman itäiseltä julkisivulta ennen 1920-lukua. PPK.

Työteline ja 1950-luvulla modernisoidut ikkunat purettiin julkisivusta 1980-luvun peruskorjauksessa. KEPALO.

Strömmerin 1920-luvun kattokorotuksen aikana muutettu pääportaikon ulkonevan tornimaisen osan alapuolella oleva ikkuna rikkoo hieman alkuperäisen julkisivusommitelman vertikaalista tasapainoa.



Eteläisellä julkisivulla voi havainnoida hyvin ikkunoiden kerroskohtaisen erilaisuuden. Lähes kaikki julkisivun ikkunat on uusittu 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä. Kellarissa nykyisin sijaitsevan palomuseon ikkunat on peitetty sisäpuolelta.

Kalustohallin graniittiseen ulkoseinään on kiinnitetty viisi valaisinta. Alkuperäiset 1920-luvulla julkisivuun asennetut lamput poistettiin 1980-luvulla ja tilalle asennettiin uudet, alkuperäisiä mukailevat valaisimet.



Palopäällikön asunnon läntisissä ikkunoissa oli markiisit 1910-luvulta lähtien. Nykyiset markiisit lienevät 1980-luvun peruskorjauksesta.

Kellarin alkuperäiset ikkunat läntisellä julkisivulla on purettu. Palomuseoon avautuva, peruskorjauksessa rakennettu, kellarin ikkuna on nykyään myös peitetty.



Läntinen julkisivu ennen peruskorjausta. 1960-luvulla modernisoidut Palomestarin asunnon ikkunat nousevat esiin julkisivun kokonaisuudesta. PPK.



Julkisivu kohti Satakunnan siltaa on palautettu mahdollisimman mahdollisimman lähelle alkuperäistä ilmettä, lukuunottamatta Strömmerin kattokorotusta ja palomestarin asunnon ovimuutosta.



Voimistelusalin parvekkeessa on edelleen nähtävissä vuoden 1918 sisällissodan jäljet. Parvekkeen säilynyt yleisilme on peruskorjauksen entisöintityön ansiota. Parvekkeide on muodoltaan samankaltainen kuin eteläisen porrashuoneen kaide. Voimistelusalin yläpuolinen parveke on kiehtova ja täysin esteettinen yksityiskohta Keskuspaolaseaman pääjulkisivulla.



*Voimistelusalin ikkuna
ennen 1980-luvun peruskor-
jausta. PPK.*



*Läntiselle sisäänkäyn-
nille kuljettiin aiemmin
1950-luvulla rakennetun
letkujen kuivaushallin katon
kautta. PPK.*



*Rakennuksen läntinen
sisäänkäynti. Peruskorjauk-
sessa ladottu graniittikiveys
yhdistyy alkuperäiseen gra-
niittilaatoitukseen huomaamattomasti.*



*Läntinen sisäänkäynti
1980-luvulla. PPK.*

Paloaseman katto on yhdistelmä mansardi, auma ja harjakattomuotoja. Pohjoisessa palomestarin asuntosiivessä on kaksi porrashuoneen yläpuolista kupoliosaa. Kuvan alalaidassa uusin kattomuutos näkyy erisävyyisenä vihreänä.



Pukuhuoneiden modernit kolmiruutuiset ikkunat istuvat osaksi itäistä julkisivua.



Suuri lunetti-ikkuna valaisee kolmannen kerroksen toimistotiloja.

Paloaseman katolla on kokonaisuudessaan moderni ja vihreä ylesilme. Savupiiput ja myös osa lumiesteistä sekä kattotikkaista noudattavat katon sävymaisemää. Vaaleat sadevesikourut katoavat osaksi rapattua julkisivua. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä punatiilinen katto oli puolestaan kehystetty valkoisilla räystäillä sekä vesikouruilla, ja valkoiset savupiiput kohosivat tiilisten kattolappeiden seasta. Kuvassa vasemmalla alkuperäinen piippu 1900-luvun alusta.



1920-luvulla rakennettu kattoikkuna jäljittelee kattolappeelta purettuja Wivi Lönnin suunnitelman ikkunoita.

Paloaseman tornin yleisilme on säilynyt lähellä alkuperäistä lukuunottamatta kupolikatteen materiaalmuutosta ja parveke-
tasanteelle on kulmiin asennettuja lipputankoja. Alkuperäisessä kupolissa oli suomutiilikate, joka vaihdettiin ensin kupariseksi, myöhemmin peltiseksi. Parvekettä kiertävä tuli- ja vesiaiheinen reliefi on yksi harvoista ornamenttialueista rakennuksen julkisivussa. Tornin keskellä olevan kapean porrashuoneeseen aukeavan ikkunarivistön alin ikkuna on jäänyt 1920-luvun kattokorotuksessa osittain peittoon.



Kuvia letkujen kuivaustornista ennen peruskorjausta 1980-luvulla. PPK.



Eteläinen julkisivu on aurin-
gon kuluttama.

Paloaseman tornin ikkuna ja
tasanne pohjoisen suun-
taan.

TORNI

Pellavatehtaankadun puoleinen suuri rautaportti on rakennettu vuonna 1919.



Pellavatehtaankadun puoleinen ovi on ollut käytössä aina vuodesta 1908 lähtien. Muotokieli on hienostuneen pelkistettyä.



Moderni 1980-luvun metalliä Keskuspaloaseman lisärakennuksen ja alkuperäisen osan välillä.



Lapintien kivimuri rakennettiin vuonna 1919 mukaillen alkuperäistä Satakunnankadun muuria.



Palokunnantien puolella muuriin on asennettu konesaumattu peltikate.



Alkuperäinen muuri oli tiilikatteinen, kuten vaikkapa lähes samanikäisessä Tampereen Tuomiokirkon muurissa. Graniittiset pääliskivet asennettiin vuonna 1919. Vasemmanpuoleisessa portissa on sisennys, jossa portilla päivystävä palomies oli valmiina ottamaan vastaan tiedon tulipalosta 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä ennen moderneja hälytysjärjestelmiä. Portin oikeanpuoleisessa osassa on jugend-henkinen katuvälilais ja ilme on lähellä alkuperäistä.

Satakunnankadun pitkä kivimuri on pullistunut kadun puolelle lähes koko matkalta. Graniittisessa muurissa on Lönnin suunnittelema squared rubble-ladonta. Muuri rakennettiin keskusaloaseman kanssa samaan aikaan, mutta päällyskivet ovat vuodelta 1919, kun Lapintien ja Pellavatehtaankadun muuri rakennettiin.



MUURIT JA PORTIT



Rakennuksen pääsisäänkäynti läntisellä julkisivulla. Aiemmin ovi johdatti muun muassa perheellisten palomiesten asuntoihin, nyt kulku on tarkoitettu toimistosiiven työntekijöiden lisäksi paloasemalla vierailville sekä palomuseon asiakkaille. Sisäänkäynnillä on rakennuksen ulkoasulle tyypilliset vaaleat maalatut peiliovet ja messinkinen lankavedin abloyn lukolla. Ulko-oven oikealla puolella on kiven istuskelupaikka.



Läntisen sisäänkäynnin viereen on kaiverrettu ylöspäin osoittavaa nuolta muistuttava symboli. Kuvio muistuttaa varsijousta, joka on tuttu Pohjois- ja Etelä-Savon pelastuslaitosten tunnuksesta. Varsijousi symboloi muun muassa jousimiestä ja tulielementtiä.



Alkujaan hevöskärryt, nykyisin paloautot, kulkevat kalustohalliin suippokaarisista leveistä oviaukoista. Jugend-henkisten ikkunaruutujen kaareutuvat välipuut muistuttavat esimerkiksi myös Pel-lavatehtaankadun puoleisen teräsoven detaliikkaa. Jokaisen oviaukon lakikiveen on kiinnitetty kiiltävä teräksinen ovinumero. Alkuperäiset ovet olivat kauttaaltaan nykyistä tummemmat, mutta myös keltaisen sävyiset. Talliovien nykyisin tummempalla okran sävyllä maalatuissa peiliosissa oli alkuperäisessä asussa ulkonevat aumakattoa muistuttavat puiset osat. Kuvassa olevaan ensimmäiseen tallioveen on myös asennettu sähköinen käyntiovi.

Rakennuksen alimmassa kerroksessa lähes kaikki kiviset holvikaarelliset kulkuaukot ovat liittyneet aikanaan hevosten hoitoon tarkoitettuihin tiloihin.



Osa ulko-ovista on ikkunallisia peiliovia. Lisäksi esimerkiksi C-rapun ulko-ovien yläpuoliset ikkunat on modernisoitu silmiinpistävämmin kuin D-rapussa.

SISÄÄNKÄYNNIT JA ULKO-OVET



Raudoitettu betoni oli 1900-luvun alun Suomessa uusi rakentamistapa jota hyödynnettiin myös Keskuspaloasemassa. Kalustohallin yläpuolisen välipohjan lisäksi pohjoisjulkisivun parvekelaatta on teräsbetonia. Parvekkeen betonilaatan raudoitukset on rakennettu lähelle ulkopintaa ja ne saavat hapettuessaan betonipinnan murtumaan.



Pohjoisella julkisivulla sijaitsi alkujaan yksityinen sisäänkäynti palomestarin virka-asuntoon. 1980-luvulla sisäänkäynnin vierestä purettiin ulko-ovi ja paikalle rakennettiin Lönnin suunnitelman mukainen ikkuna, joka näkyy kuvassa ulko-oven vieressä oikealla.



Paloaseman henkilökuntaa palomestarin asunnon sisäänkäynnin edustalla. Mikko Lehtimäki, kuvan aika-arvio 1920-1929. VKA.



A-rapun ulko-ovessa on säilynyt sekä sisä- että ulkopuolella alkuperäiset lankavetimet.



Sisäänkäynnit merkittiin peruskorjauksen yhteydessä rautaisin kirjaintunnuksin.



Messinkinen lankavedin.



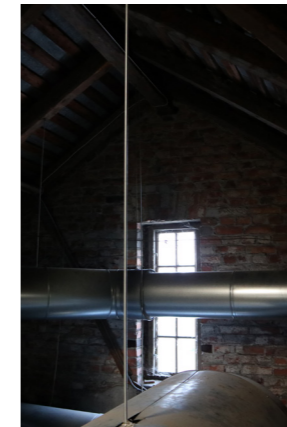
Autotalliovien sarana itäisellä julkisivulla.

SISÄÄNKÄYNNIT JA ULKO-OVET

Itäisellä julkisivulla C-rapun sisäänkäynnin yläpuolella on Palomiesyhdistyksen toimiston ikkuna, jonka vasemmalla puolella näkyy alkuperäistä julkisivujaotusta ja yläoikealla peruskorjauksessa rakennettu ikkuna. Alkuperäiset ikkunat olivat jaettu ikkunapuilla tyyppillisesti kolmeen osaan vertikaalisuunnassa ja kahteen osaan horisontaalisuunnassa. Pienillä ikkunaruduilla jaettiin edelleen suurempia ikkunapintoja. Kuvan vasemmanpuolisten ikkunoiden ylimmät ruudut on modernisoitu alkuperäisten ikkunoiden ulkoasusta piittaamatta. Kuvan oikeassa yläkulmassa oleva ikkuna on puolestaan kokonaan moderni, mutta toteutettu vasemmanpuolisista entisöintejä huomattomammin.



Palomestarin asunnon ulko-oven ikkunamuutoksesta (kuvassa ikkuna kalustohallin ovien vasemmalla puolella) ei ole jäänyt merkkejä ulko- tai sisätiloihin. Ikkunamarkiisit ovat olleet myös osa rakennuksen alkuperäistä ilmettä.



Rakennuksen ylimmät ikkunat toimivat ennemminkin ulkoasua koristavina elementteinä kuin sisätilaa valaisevina valonlähteinä. Vasemmanpuoleisessa kuvassa on kupolisen parvekeosan pyöreä ikkuna pohjoisjulkisivulla. Oikeanpuoleisessa kuvassa puolestaan 1920-luvun korotusosan kapea ikkuna läntisellä julkisivulla. Molemmat ikkunat tuovat valoa ainoastaan tuuletusullakolle.

Kolmannen kerroksen pukuhuoneissa on 1980-luvun peruskorjauksessa kattolappeelle lisätyt kolmiruutuiset ikkunat, jotka istuvat sekä rakennuksen ulkoasuun että sisätiloihin.

Satakunnakadun ikkunari-
veissä on Lönnin arkkiteh-
tuurille ominaista kerroskoh-
taista vaihtelevuutta.



Maantasokerroksen pieniruutuisia ikkunoita.



Pohjoisessa sisäänkäynnin vieressä on suippokaarinen ikkuna
joka on säilynyt lähes alkuperäisenä.



Toiselta puolelta pohjoista
sisäänkäyntiä purettiin
1980-luvulla ulko-ovi jonka
tilalle palautettiin Lönnin
suunnitelman mukainen
ikkuna.



Alkujaan hevostalleista itäiselle sisäpihalle avautunut kaariholvattu ikkuna.



Suurin osa rakennuksen ikkunapenkeistä on vaihdettu peruskorjauksessa kivisiin. Kuvassa Satakunnankadulle antava ikkuna ensimmäisen kerroksen aulasta.



Niklatusta messingistä valmistettuja 1900-luvun alun espanjoletteja löytyy edelleen muun muassa ruokasalista ja pohjoisjulkisivun parvekkeen ikkunoista.



Rakennuksen ikkunoita ja ikkunaosia on uusittu vuosien saatossa aina tarpeen mukaan. Vanhoja kääntösulkimia ja puisia ikkunapenkkejä on säilynyt muutamia. Kuvassa ikkuna toisen kerroksen eteläisestä aulasta.



Kuvassa tallien ikkunat itään sisäpihan puolelle.









Suurimpaan osaan ikkunoita on vaihdettu modernit ikkunapainikkeet. Kuva länteen aukeavasta työhuoneesta rakennuksen pohjoisosassa.

RAKENTEIDEN AJOITUSKAAVIOT



KELLARIKERROS
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS







- | | | | |
|---|---|---|---|
|  | 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn |  | 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt |
|  | 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus |  | 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi |
|  | 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strømmer |  | 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo |

Alkuperäinen sisäänkäynti ja
kaksi ikkunaa purettu ja korvattu
kolmella pariovellalla



1. KERROS
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS

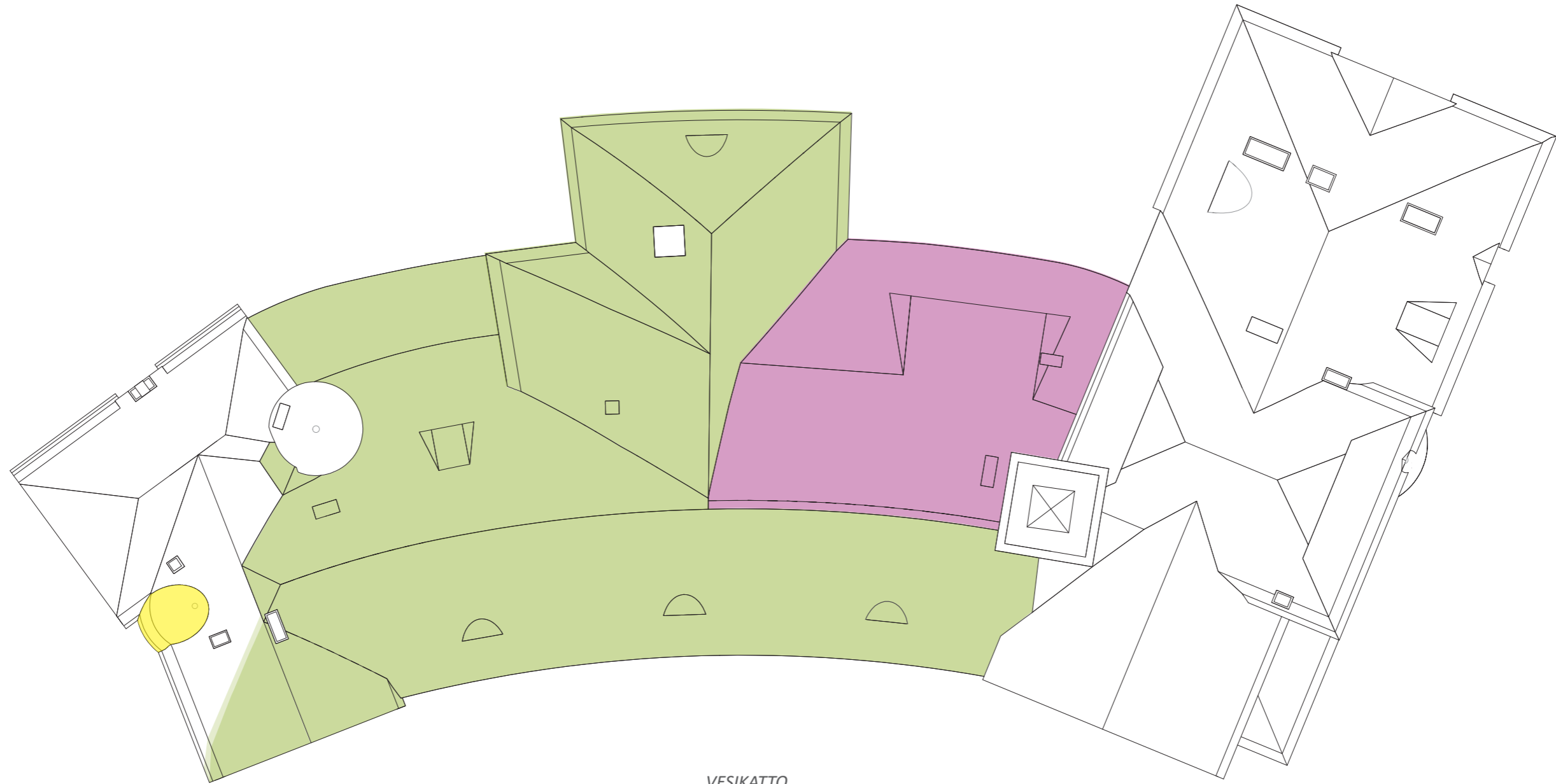
- | | | | |
|---|---|---|---|
|  | 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn |  | 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt |
|  | 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus |  | 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi |
|  | 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer |  | 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo |



2. KERROS
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS







- | | |
|---|---|
| <p>□ 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn</p> <p>■ 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus</p> <p>■ 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer</p> | <p>■ 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt</p> <p>■ 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi</p> <p>■ 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo</p> |
|---|---|



VESIKATTO
1:200



RAKENTEIDEN AJOITUS

- | | | | |
|---|---|---|---|
|  | 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn |  | 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt |
|  | 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus |  | 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi |
|  | 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer |  | 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo |

RAKENTEIDEN AJOITUS

- 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn
- 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus
- 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer
- 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt
- 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi
- 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo

Alkuperäinen katto oli kauttaaltaan tiilinen. Lukuisia ikkunoita ja ulko-ovia on vuosien saatossa korjattu tai kokonaan uusittu.

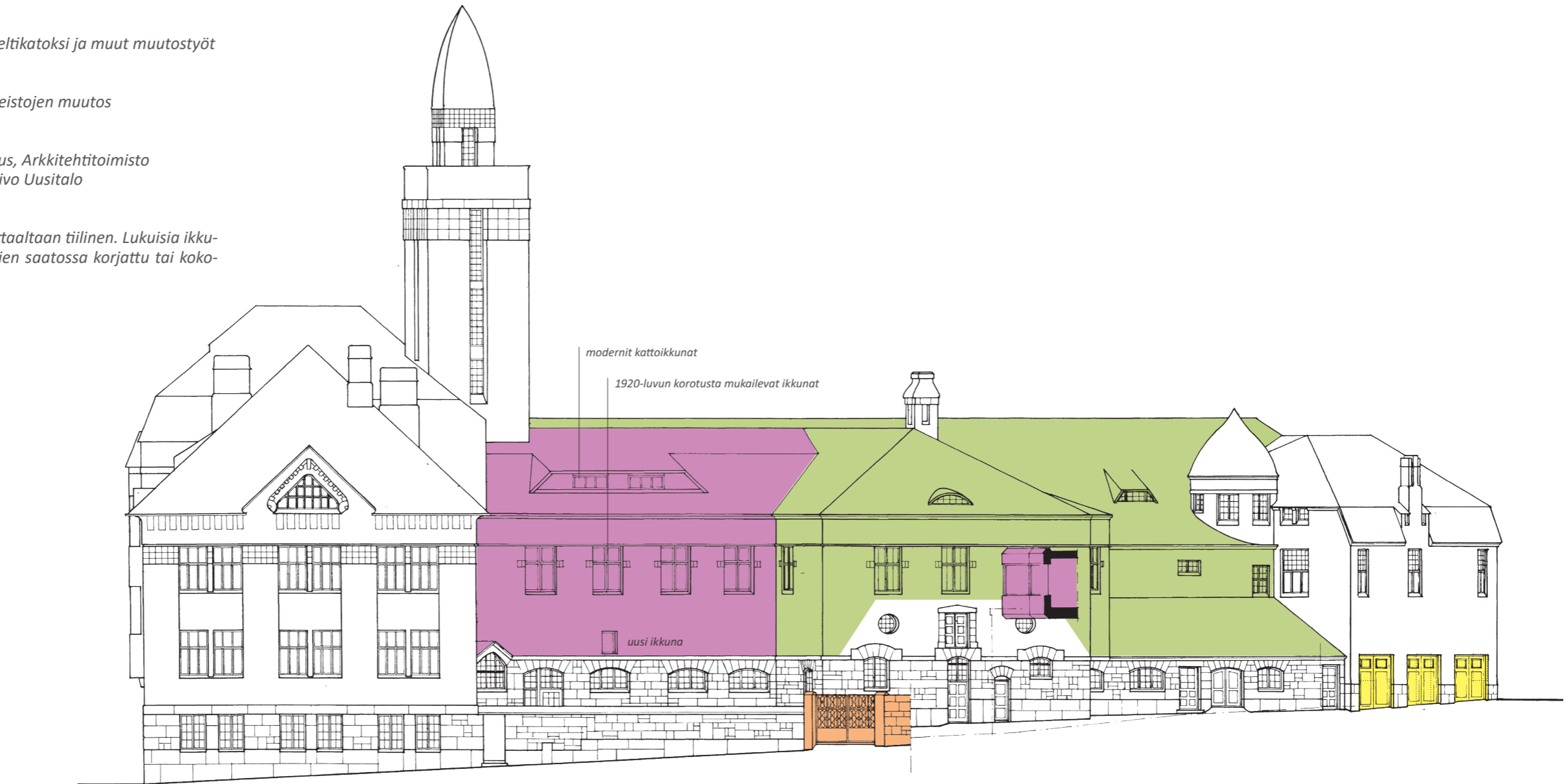


JULKISIVU POHJOISEEN LAPINTIELLE
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS

- 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn
- 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus
- 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer
- 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt
- 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi
- 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo

Alkuperäinen katto oli kauttaaltaan tiilinen. Lukuisia ikkunoita ja ulko-ovia on vuosien saatossa korjattu tai kokonaan uusittu.

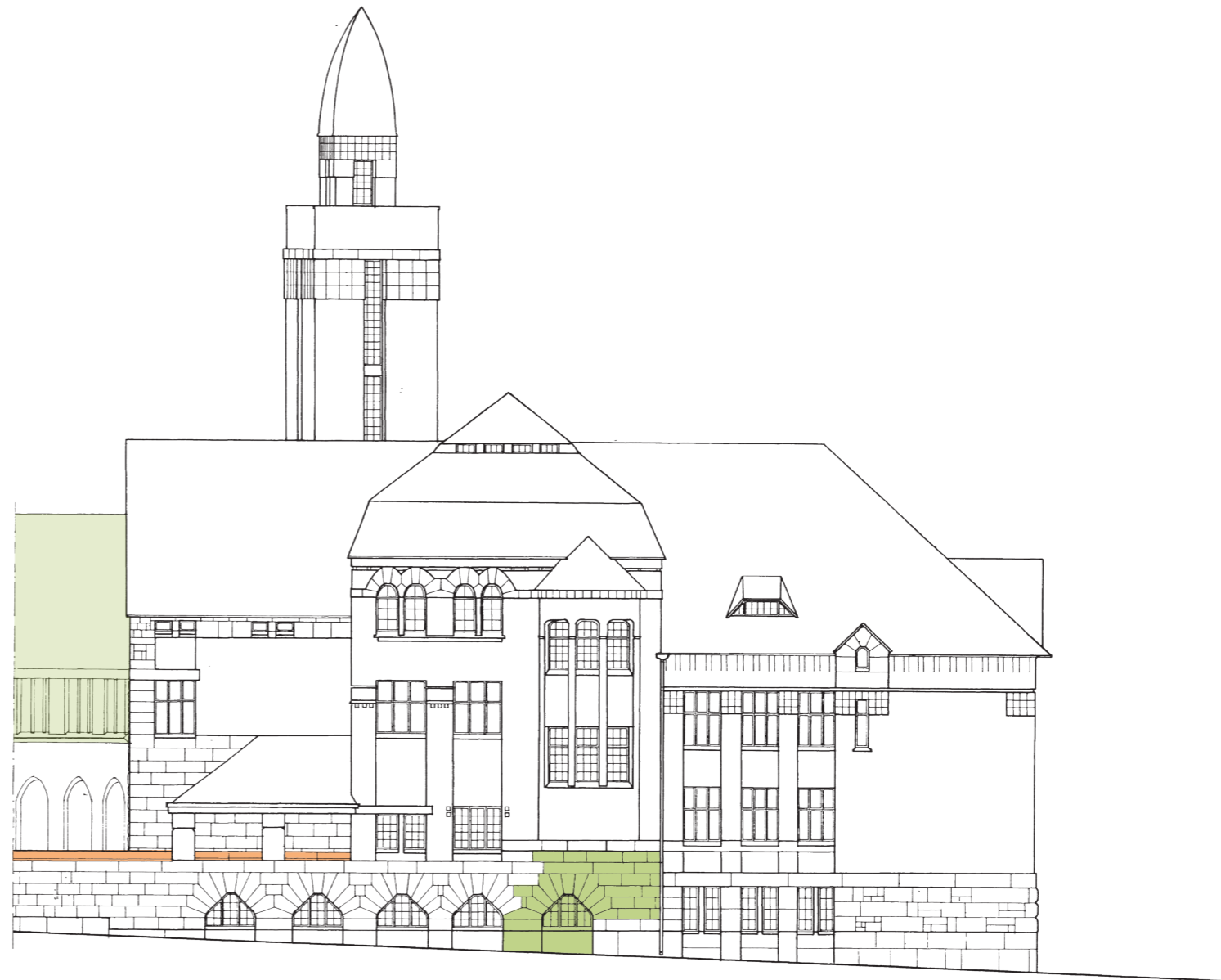


JULKISIVU ITÄÄN PELLAVATEHTAANKADULLE
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS

- 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn
- 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus
- 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer
- 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt
- 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi
- 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo

Alkuperäinen katto oli kauttaaltaan tiilinen. Lukuisia ikkunoita ja ulko-ovia on vuosien saatossa korjattu tai kokonaan uusittu.

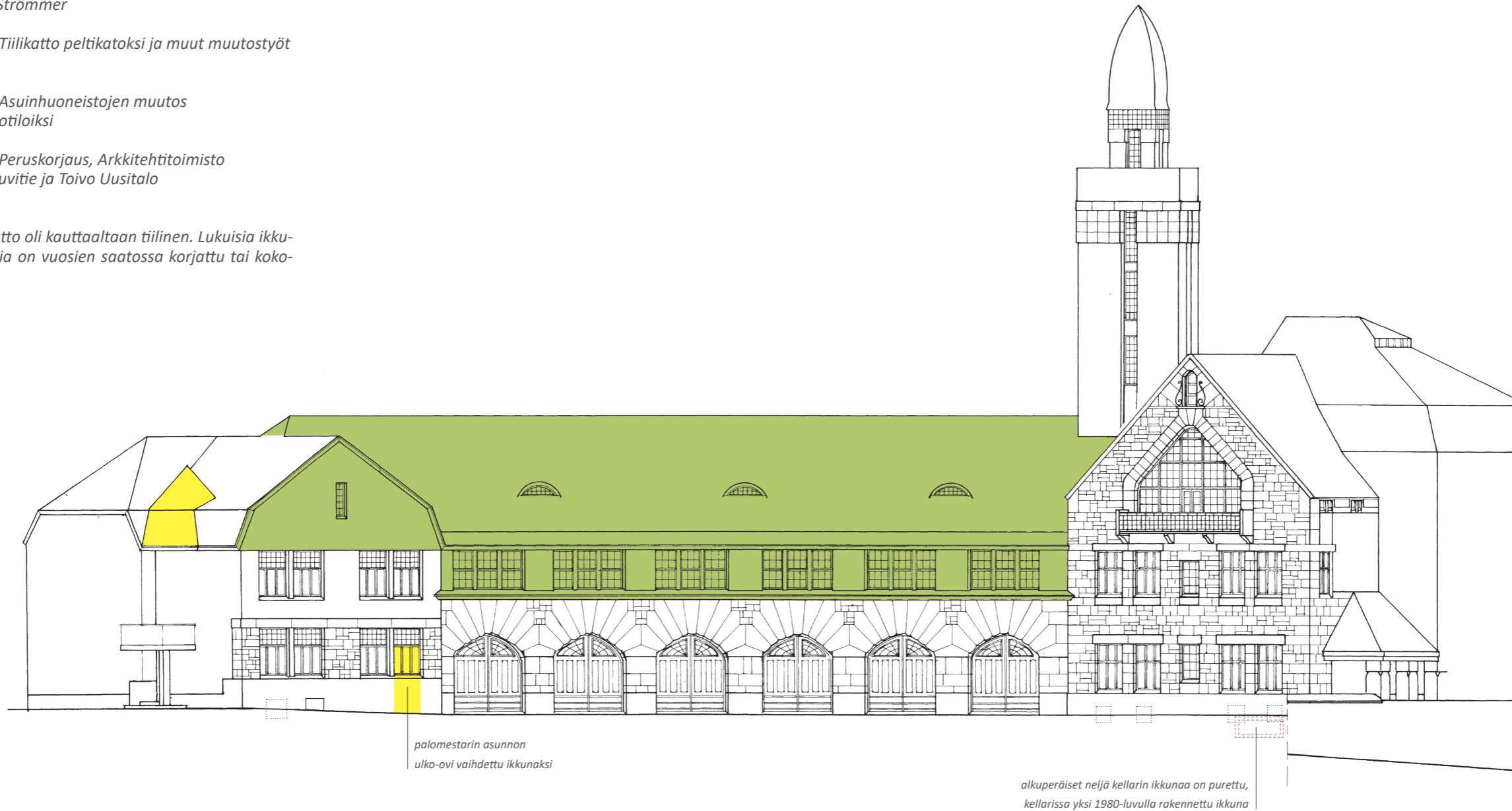


JULKISIVU ETELÄÄN SATAKUNNANKADULLE
1:200

RAKENTEIDEN AJOITUS

- 1908 - Alkuperäinen suunnitelma, Wivi Lönn
- 1919 - Pohjois-itäisten kivimuurien ja rautaporttien rakennus
- 1921 - Kattokorotus ja muut muutostyöt, Bertel Strömmer
- 1952 - Tiilikatto peltikatoksi ja muut muutostyöt
- 1967 - Asuinhuoneistojen muutos toimistotiloiksi
- 1982 - Peruskorjaus, Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Toivo Uusitalo

Alkuperäinen katto oli kauttaaltaan tiilinen. Lukuisia ikkunoita ja ulko-ovia on vuosien saatossa korjattu tai kokonaan uusittu.



JULKISIVU LÄNTEEN SATAKUNNANSILLALLE
1:200



YHTEENVETO

1900-luvun alussa tamperelaiset arkkitehdit kilpailivat ehdotuksillaan kaupungin ensimmäisen paloaseman toteuttamisesta. Kutsukilpailun voitti ylivoimaisesti Wivi Lönn, joka tunnetaan yhtenä vuosisadan alun menestyneimpänä naisarkkitehtina. Lönnin merkittävimpiin töihin kuuluvat Tampereen Keskuspaloaseman (1908) lisäksi esimerkiksi paloaseman viereinen Tampereen Kauppaoppilaitos (1912) ja Hämeenpuiston varrella sijaitseva Pyykin koulutalo (1902).

Keskuspaloaseman tilaohjelman suunnittelu kesti useita vuosia ja mallia rakennukseen haettiin muista eurooppalaisista paloasemista. Tampereen palomestari-arkkitehti Berndt Blom ja Helsingin palomestari Gösta Wasenius suunnittelivat tilaohjelman varsinaista suunnittelukilpailua varten. Kilpailun ohjeistus oli tarkasti määritelty ja palomiesten vaativa ammatinkuva edellytti rakennukselta funktionaalisuutta ja kestävyyttä.

Toiminnalliset vaatimukset muovasivatkin paloaseman tilaohjelman äärimmäisen käytännölliseksi kerrosten välillä kulkevista liikutangoista hevostalleihin ja henkilökunnan asuntoihin saakka. Logistiikalla oli erityinen painoarvo rakennusta suunniteltaessa. Yksikään ylimääräinen käytävä tai porras ei saanut hidastaa palomiesten liikkumista hälytyksen aikana.

Keskuspaloasemarakennus edustaa suomalaisen jugend-arkkitehtuurin myöhäiskautta. Tämä yleiseurooppalainen rationalismi-jugend hyväksyi selkeän geometrisen muodon ja symmetrian. Graniitin käyttö julkisivussa liittyy keskiajan arkkitehtuurin ihailuun ja haluun korostaa oman maan kunniaakasta menestystä kansallisromantiikan hengessä. Vähäiset ornamentitaiheet pidettiin selkeinä ja pelkistettyinä. Suurin osa muistakin Tampereen ensimmäisen ja toisen vuosikymmenen vaihteessa rakennetuista jugend-taloista kuuluu tähän niin kutsuttuun wieniläiseen suuntaukseen.

Rakennuksen keskeltä kohoaa keihäsmäinen paloletkujen kuivaustorni, jonka parvekkeelta päivystävän palomiehen tehtävänä oli tarkkailla ympäröivää puukaupunkia mahdollisten tulipalojen varalta. Kaareva runko ohjaa kalustohallin ulko-ovet suoraan kohti pääporttia. Keskuspaloasema sijoitettiin tarkoituksenmukaisesti korkealle paikalle Tammerkosken yläjuoksulle, josta pääsi nopeasti raskaidenkin hevosvaunujen kanssa sammuttamaan tulipaloa.

Paloasemaa tarvitsevan kaupungin alue ja väkiluku ovat vuosikymmenien aikana moninkertaistuneet. Sadan käyttövuoden aikana tehdyt tilamuutokset ovatkin johtuneet pääasiassa Tampereen kaupungin, ja sitä myötä myös palokunnan, kasvusta ja tilantarpeesta. Rakennus on osoittanut muuntojoustavuuksensa myös valtavan teknisen kehityksen edessä - paloasema on ollut käytössä keskeytyksettä hälytystekniikan muuttuessa ja hevosten väistyessä autoliikenteen tieltä.

Rakennus kantaakin mukanaan merkkejä useista kiinnostavista historiallisista vaiheista ja tapahtumista. Varhainen tulipalo Keskuspaloaseman rakennustyömaalla herätti kiinnittämään huomiota myös rakenteilla olevan paloaseman omaan palonkestävyyteen. Vuoden 1918 sisällissota puolestaan jätti dramaattiset jälkensä kiviseen julkisivuun. Tampereen kaupunginarkkitehtinakin toiminut Bertel Strömmer suunnitteli Keskuspaloaseman lähes huomaamattoman korotuksen 1920-luvulla. Vuonna 1952 paloaseman alkuperäinen tiilikatto vaihtui vihreään peltiin. Kasvaneen kaupungin ja palokunnan tilaongelmat ratkaistiin 1980-luvulla punatiilisellä lisärakennuksella, ja alkuperäinen paloasema sai huolellisen peruskorjauksen.

Vaikka paloasemaa ympäröivä kaupunki on vuosien saatossa kasvanut ja muuttunut, on itse rakennus säilyttänyt maamerkin asemansa Tampereella - Keskuspaloasema on edelleen yksi tunnistettavimmista tamperelaisista rakennuksista. Rakennus on myös osa Tammerkosken teollisuusmaisemaa, jonka Museovirasto on luokitellut valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY).

Wivi Lönnin suunnittelema keskuspaloasema on yksi harvoista ja yhä käytössä olevista jugend-paloasemista Suomessa. Vastaavia kivirakenteisia palolaitoksia rakennettiin 1900-luvun alun Euroopassa hyvin vähän. Äärimmäisen rationaalisesta tilaohjelmasta ja jugend-aikakauden rakentamiskonventioista muovautui ainutlaatuinen arkkitehtoninen kokonaisuus. Sekä toiminnallisilta että esteettisiltä ominaisuuksiltaan vastaavalaista rakennusta on vaikea löytää.

Kuva edellisellä sivulla vuodelta 1990. Kari Hakli, AM.

Tammerkosken yläjuoksua Hämeensillalta pohjoiseen. Kuvan aika-arvio 1917. Lomax William, VKA.



LÄHTEET

Painetut lähteet

Kaarinen, Pekka: ”Ja sitten lähdettiin” : Tampereen kaupungin vakinaisen palokunnan 100 toiminnan vuotta. 1998.
Katajamäki, Juhani: Kepalo : Tampereen keskuspaloasema 100-vuotias. 2008. Tampereen aluepelastuslaitos.
Kirje: ”Ohjelma - Sitovat määräykset”. Ei päivämäärää. Palotoimiston kirjejäljennökset y.m. 1885-1918.
Kivinen, Paula: Tampereen jugend : arkkitehtuuri - taideteollisuus. 1982. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava.
Kolho, Virva: Tampereen keskuspaloasema, toiminnallinen kaupunkimonumentti. 2011.
Maistraatti: Maistraatin Siviili Pöytäk. 1907. TKA. Ca: 93. Tampere.
Mukala, Jorma: Metso Voima Tuulensuu - Tampereen arkkitehtuuria. 2010. Tampere-seuran 119. Julkaisu.
Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry: Esite Bertel Strömmer 1890-1962 Tampereen kaupunginarkkitehti 1918-1953 - näyttelyä varten 26.10.-8.11.1987.
Rahatoimikamarin pöytäkirja 1906. III. L824.
 Liite 1. Waseniuksen ja Blomin kirje Tampereen kaupungin Rahatoimikamarille 8.7.1906.
 Liite 2. Palotoimiston kirje Tampereen kaupungin Rahatoimikamarille 2.3.1906.
 Liite 3. Tampereen Keskuspaloaseman kilpailupiirustus suunnitelmien arvostelijakunnan kokous Helsingin Keskuspaloasemalla 4.2.1906.
Standertskjöld, Elina: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900-1920. 2006. Hämeenlinnassa Rakennustieto Oy.
Suvanto, Jussi: Tampereen vakinainen palokunta 50-vuotias. 1948.
Tampereen kaupunki: Kertomukset Tampereen kaupungin kunnallishallinnosta v. 1908, 1909, 1921, 1922, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954. Tampere.
Vuori, Paavo: Tampereen kaupungin palotoimi 75-vuotta 5.7.1898 - 5.7.1973. 1973. Tampereen kaupunki.

Arkistot ja tietokannat

Arkkitehtuurimuseo, arkisto (AM).
Museovirasto, historian kuvakokoelma (MV).
Pirkanmaan pelastuslaitoksen kuvakokoelmat (PPK).
Tampereen kaupunginarkisto (TKA).
Tampereen kaupunginarkiston ARCA-arkistotietopalvelu (ARCA).
Tampereen kaupungin karttapalvelu (OSKARI).
Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan digitaalinen arkisto (TAPSA).
Tampereen rakennusvalvonnan arkisto (RAVA).
Vapriikin kuva-arkisto (VKA).

LIITTEET

Liite 1

Keskuspaloaseman kilpailuohjelma vuodelta 1907

Rakennuksen lopullinen suunnitelmapiiirustus hankittiin rajoitetun kilpailun kautta seuraavasti:

Tampereen kaupungin tontille N:o 1/10, v. 1904 valhivistetussa muodossa rakennettavan paloaseman suunnitelmapiiirustusten hankinta. Arkkitehdin B. Federley, A. Krook, V. Lönn, Toivo Paatola, Lambert Pettersson ja G. Schreck kutsutaan tekemään Tampereen kaupungin lukuun suunnitelmapiiirustuksia Tampereen paloasemaa varten seuraavan ohjelman mukaan:

Ohjelma.

Sitovat määräykset:

1. Aseman pääportti sijoitetaan tontin lyhimmälle sivulle. Porttiin tulee olla suoriin mahdollinen kulku palokaluston huoneesta.
2. Rakennuksen etupuolella (pääportin puolella) tulee olla noin 1800 m² suuruinen harjoituskenttä, jossa kaltevuus ei missään ole suurempi kuin 1:50.
3. Rakennuksen takapuolelle on varattava harjoituskenttää eristetty talouspiha.
4. Rakennusta sijoittaessa ei tarvitse välittää talon 138 rakennuksista, ne kun ovat poistettavat.
5. Rakennus on suunniteltava yhdellä kerralla rakennettavaksi täysin valmiiksi, mikään vastainen laajennus ei siis tule kysymykseen.
6. Rakennuksen tulee sisältää seuraavat huoneet:

a) Kalustohuone sisämitat 12 x 30 x 4 m, portille päin 6 ovea à 3,2 m leveät. Kalustohuoneen katon pääkannattimien etäisyys lattiasta saa huoneen keskustassa olla 3,2 m ja seinien vieressä 2 m. Kalustohuoneessa ei saa olla pilareita.

b) Talli kalustohuoneen takana 12 hevoselle, syvyys 5,5 m, pilttuun leveys 2 m. Valjashuone lattia-alaa 25-30 m. Tallimiehen huone lattia-alaa 16-20 m² tallin vieressä. Sairastalli 2 pilttuuta eristettynä muusta tallista.

c) Vahtihuone lattia-alaa 40-45 m² ja telegraaffihuone lattia-alaa 30-35 m² vierekkäin. Vahtihuoneesta on oleva suora pääsy kalustohuoneeseen. Näiden huoneiden yhteydessä tulee löytyä käymälälaitos, johon pääsee vaan vahtihuoneen kautta.

d) Varakalustohuone lattia-alaa 90-100 m².

e) Letkujen y.m. säiliöhuone lattia-alaa 12-15 m².

f) Pesuhuoneeseen, lattia-alaa 55-60 m², tulee käytetyt letkut helposti voida työntää rakennuksen ulkopuolelta

g) Letkunkuivaustorniin, alaltaan 4 m² ja vähintään 17 m korkea (kuivausmitta) tulee voida pesuhuoneesta suoraan viedä letkut kuivamaan. Vartiotornilaitetta rakennuksen yhteyteen ei tehdä, kun vartiotorni entuudestaan on olemassa

h) Palosotilaita varten varataan: 190-200 m² lattia-alainen makuuhuone, 35-40 m² lattia-alainen ruokailuhuone, 110-120 m² 6 m korkea voimistelusalali, 30-35 m² lattia-alainen lukuhuone, 35-40 m² lattia-alainen varushuone, keittiö ja keittäjän huone yht. lattia-alaltaan à 40-45 m², kussakin keittiö ja kamari

i) Palomestarin huoneusto: enintään lattia-alaltaan 200 m² eri sisäänkäytävällä kadulta ja pihalta, sisältävä: työhuoneen, 4 asuinhuonetta ja keittiön sekä säiliöitä.

j) Vielä varataan kattilahuone keskuslämmityslaitosta varten, tarpeelliset polttinainesuojat, paja 25-30 m² ja 2 työhuonetta yht. 60-65 m² toinen puutöitä varten, toinen suutarin- ja räätälintyötä varten, pyykinpesuhuone, sauna, sen pukuhuone, talouskellari joka keittiölle, rehuvintti ja karuahinkalo johon sopii 300 hl sekä käymälöitä joka kerrokseen.

Keskuslämmityslaitoksella lämmitetään kaikki muut huoneet, paitsi perheiden huoneistoja (keittiö ja 1 kamari sekä palomestarin asunto), joihin tehdään uunit.

Ilmanvaihtolaitos tulee olemaan yksinkertaisinta laatua, joten lämpökammioita sitä varten ei tarvita.

7. Miehistön ja alipäällystön huoneista sekä voimistelusalista tulee olla mahdollisimman suora pääsy kalustohuoneeseen.

8. Rakennuksen fasaadi päällystetään graniitilla toiseen kerrokseen saakka ja erityisissä osissa ylemmissäkin kerroksissa voidaan käyttää graniittia

9. Piirroksia tulee olla:

Pohja kustakin kerrasta, leikkaus ja fasaadi skaalassa 1:200 värityttömät ja käärimättömät.

Piirustuksiin on merkittävä rakennuksen kuutiosisällys lasketuna kellarikerran pohjasta rakennuksen räystäääseen.

10. Nimet suljetaan kuoriin, jotka varustetaan samoilla salamerkeillä kuin piirroksinkin.

Toivomuksia.

Suotava olisi, että palomestarin työhuoneesta olisi mahdollisimman mukava pääsy kalustohuoneeseen.

Suotava olisi, että pitkien käytävien sijasta olisi valoisia eteissuojia.

Talojen N:o 136 ja 137:n rakennuksia on säästettävä, ellei niistä ole suunnitelmalle haittaa.

Muut määräykset.

Kertyneet asiakirjat ovat arkkitehtien käytettävissä Rahatoimikamarissa. Kunkin arkkitehdin suunnitelmasta maksetaan 750: - Smk. Suunnitelmat ovat jätettävät Rahatoimikamariin viimeistään 10 p:nä tammikuuta 1906 ennen klo 12 päivällä (8 viikon ajalla siitä päivästä lukien, kun Valtuusto on ohjelman hyväksynyt).

Arvostelijoina ova: arkkitehti B. Blom, palomestari G. Vaseenius, arkkitehti Bertel Jung, insinöörit L. E. Kjälman ja K. J. Karlsson.

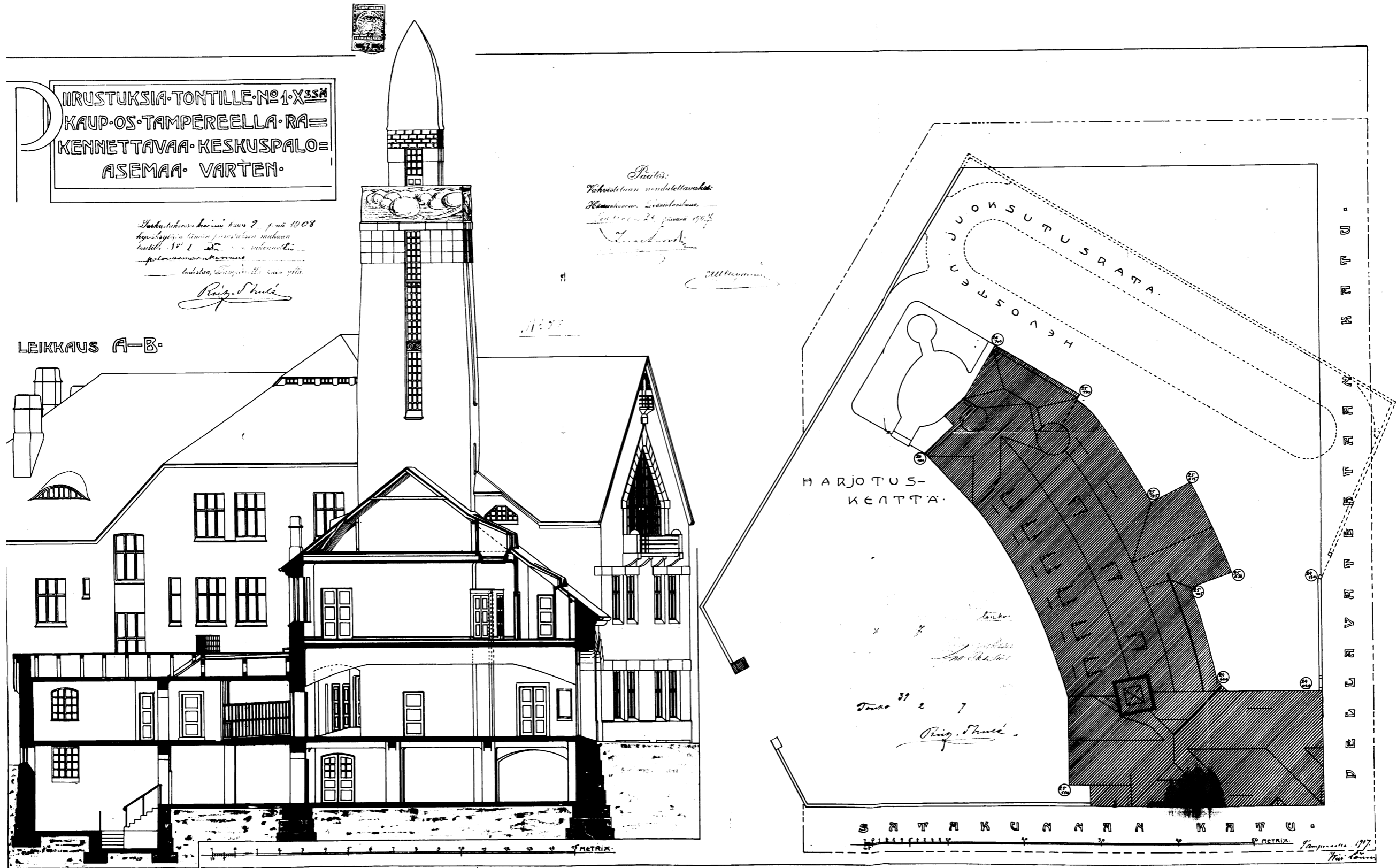
Arvostelun jälestä pannaan suunnitelmat näytteille.

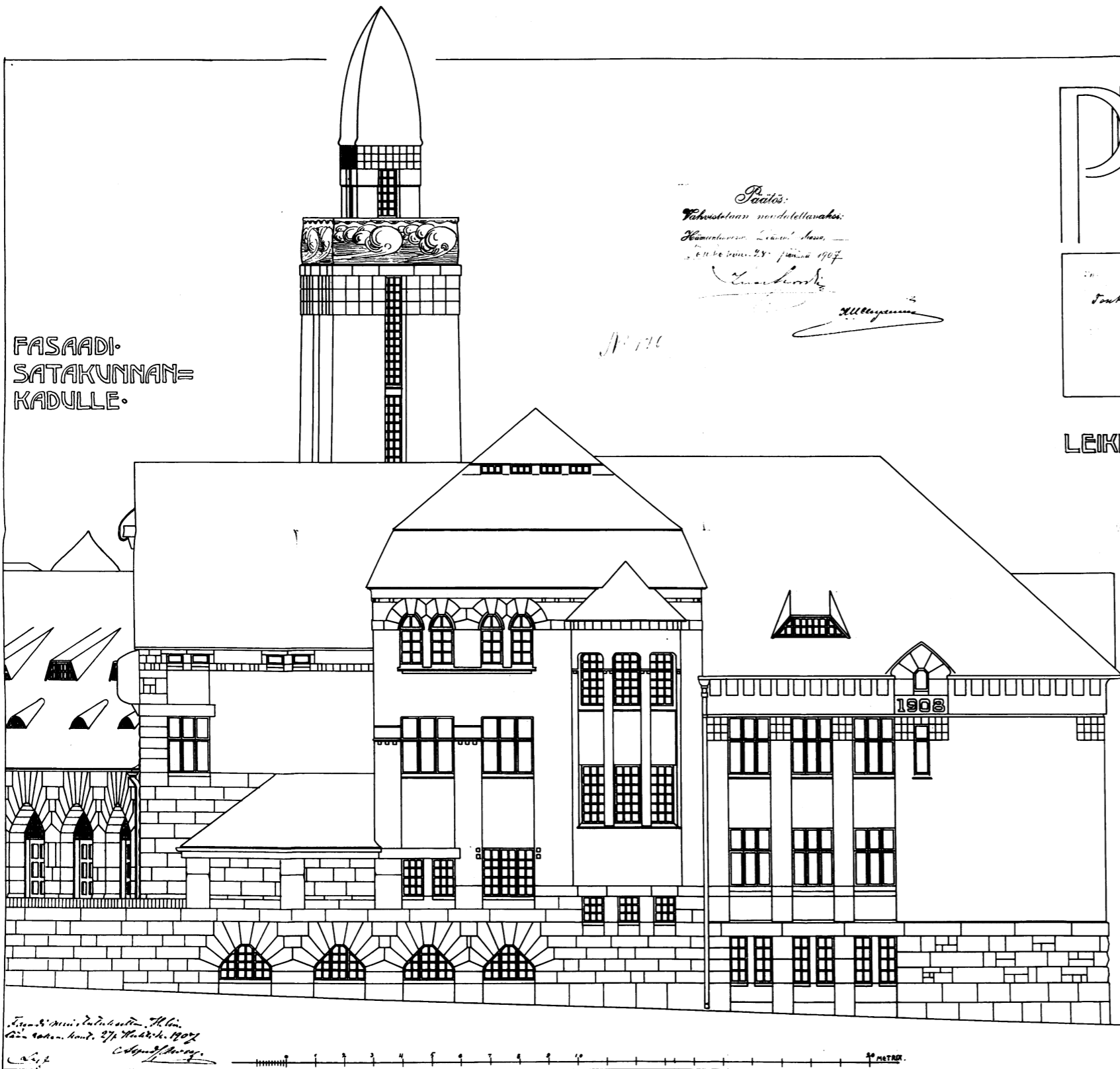
Arvostelijain mielestä parhaan suunnitelman laatija saa valmistaa lopulliset piirustukset huomioon ottaen Valtuuston päätöksen suunnitelmaan ehkä ehdotettavista muutoksista. Pääpiirustuksista, sittenkun ne ovat säädösten mukaisesti vahvistetut, suoritetaan 1500: - Smk.

Työpiirustuksista ja työselityksistä 2200: - Smk. Rakennuksen valvomisesta 3200: -Smk.

Kilpailun tuloksena oli, että arkkitehti Vivi Lönnin suunnitelma tuli hyväksytyksi lopullisten piirustusten pohjaksi. Rakennuksen lopulliset piirustukset, työselityksen ja kustannusarvion teki siis arkkitehti Lönn, joka myös rakennusmestari A. Pursiaisen avulla valvoi työn suorittamista.

Rakennuksen pääurakoitsijana oli rakennusmestari K. A. Tuominen.





FASAADI.
SATAKUNNAN=
KADULLE.

Pöytä:
Vahvistettu muutteluasiakirja.
Hännettyäsi. Linnun. kassa.
11.10.1907. päivästä 1907.

W. J. J. J.
W. J. J. J.

PIIRUSTUKSIA TONTILLE N^o 4 X 33 K
KAUP. OS. TAMPEREELLA RA=
KENNETTAVAA KESKUSPALO=
ASEMAA VARTEN.

31
Touko 2 7
Ries. Thule
Ar. O. O. O.

LEIKKAUS C-D.

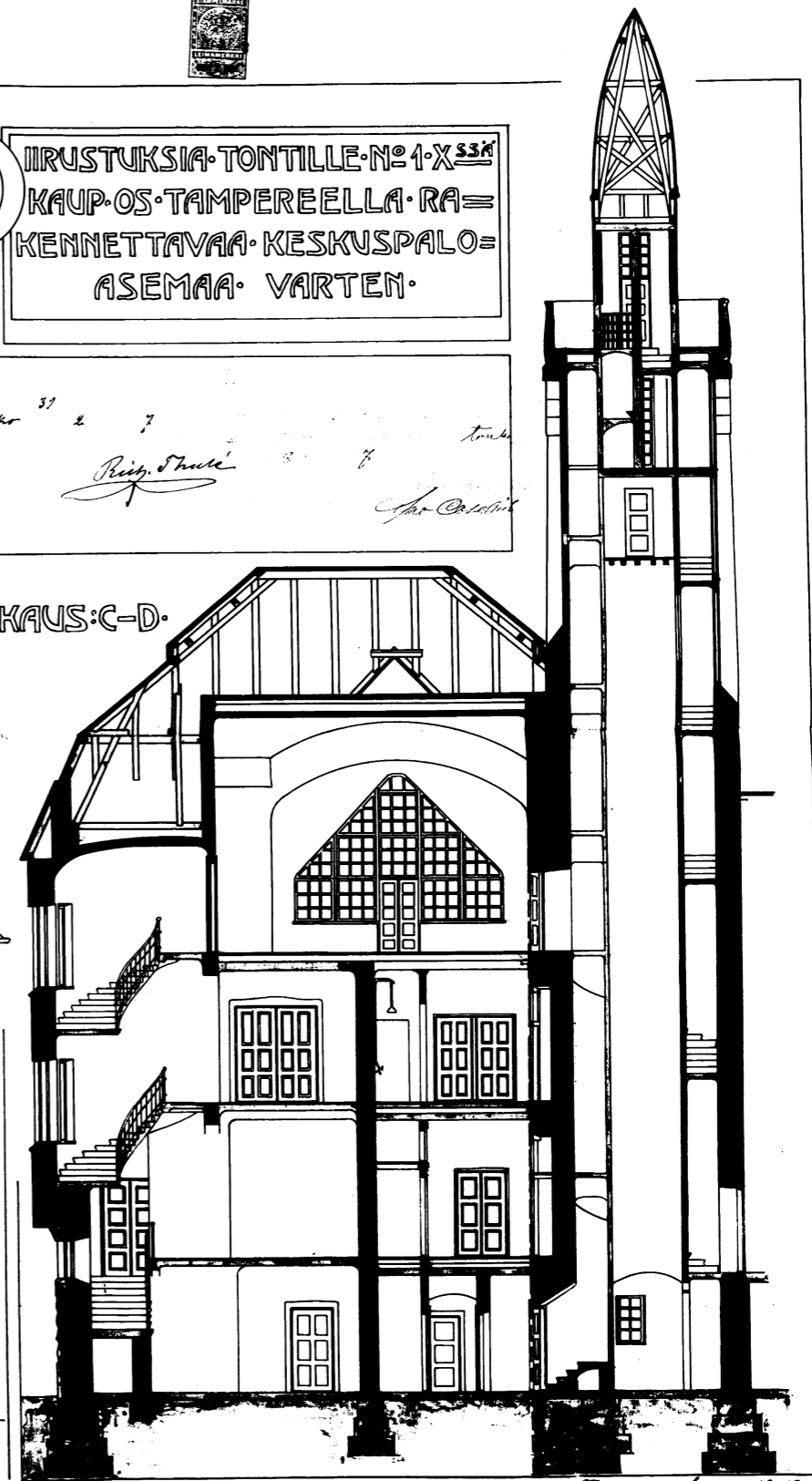


Fig. 8. Satakunnan katedraalin. H. Linn.
1907. päivästä 1907.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 METRI

Tampereen katedraalin 1907.
W. J. J. J.



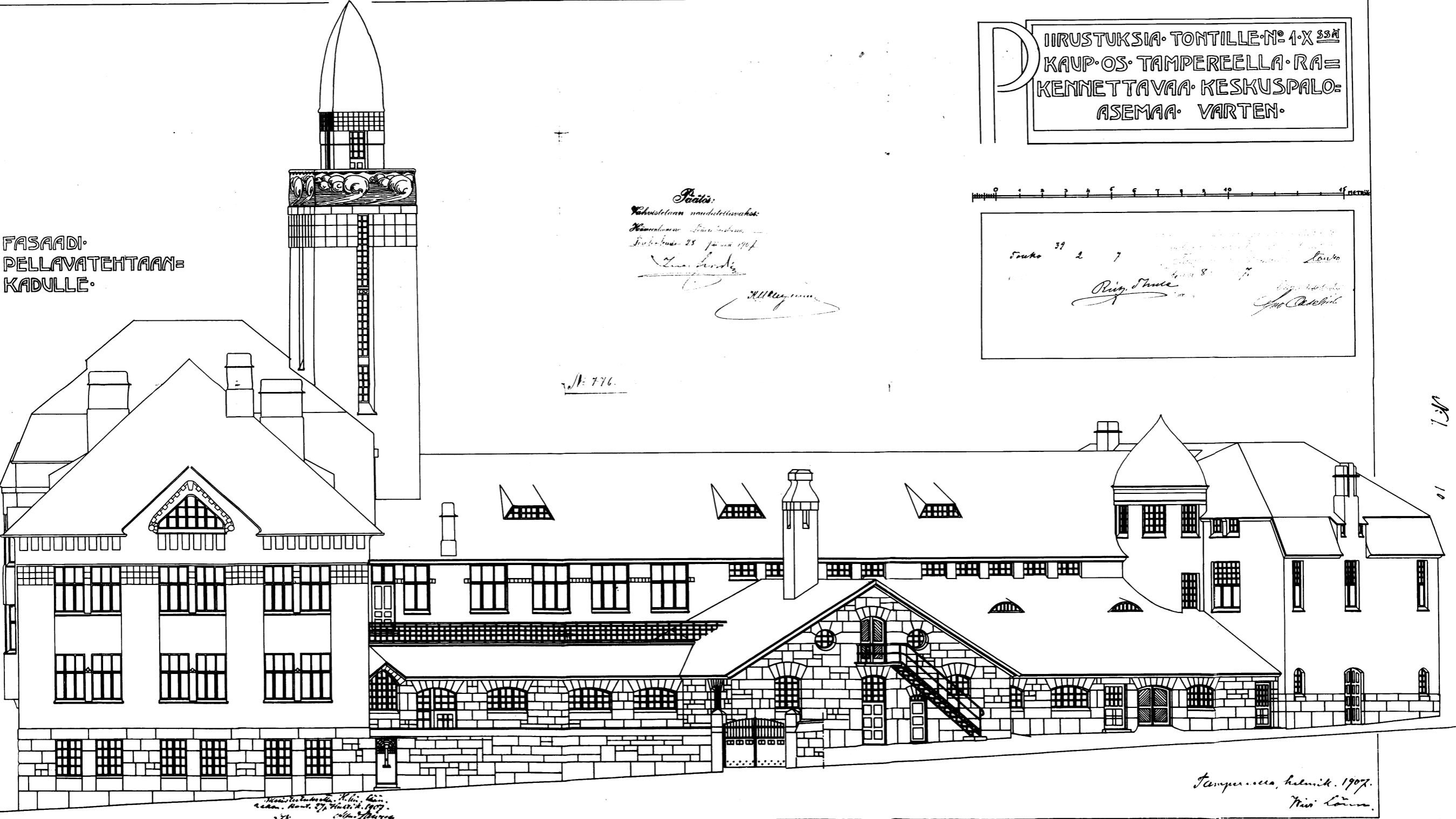
PIRUSTUKSIA TONTILLE N^o 1 X 33^m
 KAUP. OS. TAMPEREELLA RA-
 KENNETTAVAA KESKUSPALO-
 ASEMAA VARTEN.

FASAADI
 PELLAVATEHTAAN-
 KADULLE.

Pöytä:
Kokouksen puolesta:
Kokouksen puolesta:
Sihteerinä 25. joulukuuta 1907
[Signature]
[Signature]

Suhte 31 2 7
[Handwritten notes and signatures]
[Signature]
[Signature]

N:o 776.



Maaliskuun 10. päivä 1907.
[Handwritten notes]

Tampereella, helmik. 1907.
[Signature]

1/1

